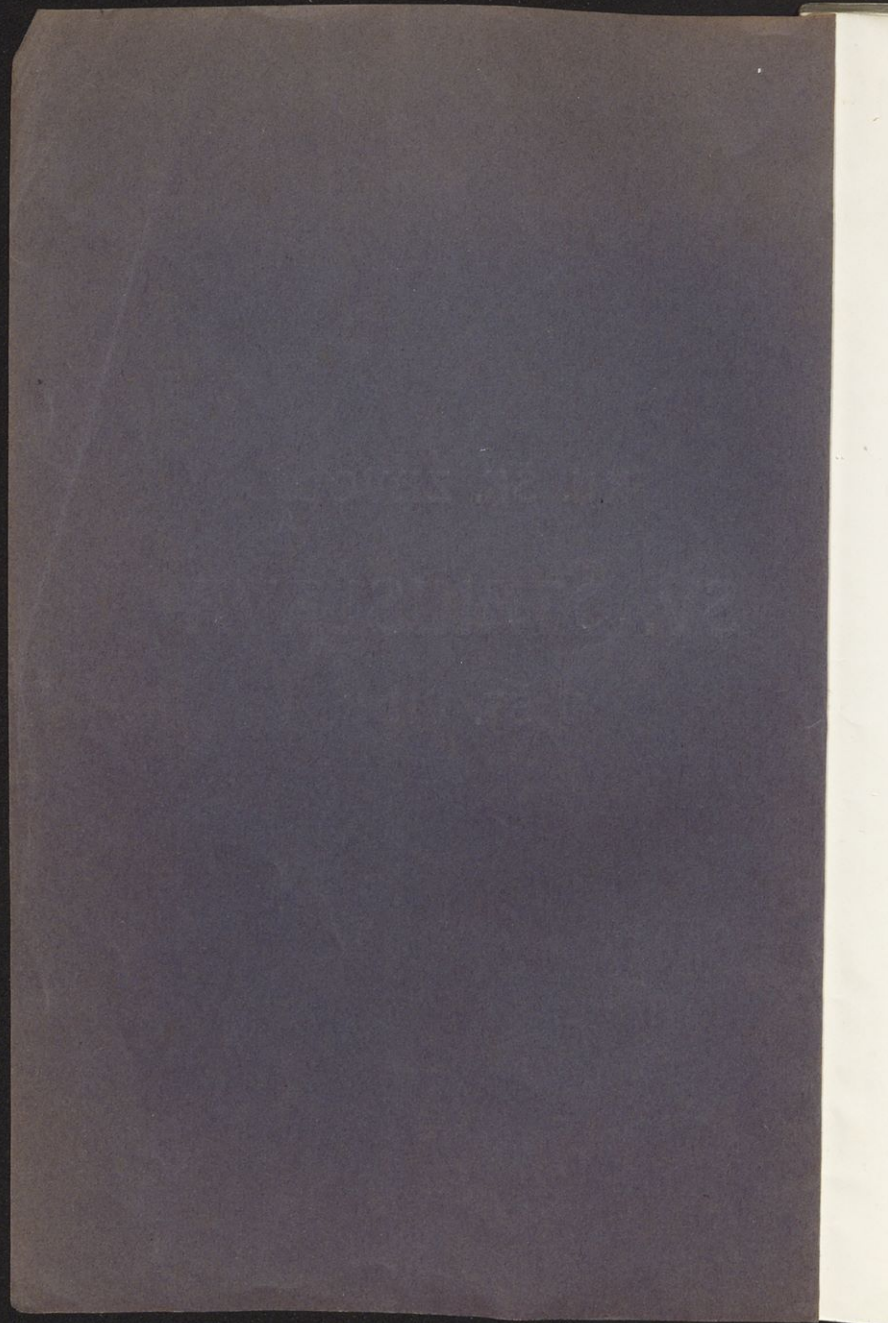

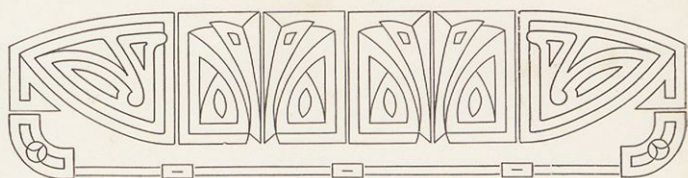
37.637
80.000.

KN. ŠK. ZAVOD

SV. STANISLAVA

V ŠT. VIDU

Naši zavodi.

Obljubil sem Vam, da izdam **drobno knjižico o naših zavodih v Št. Vidu**, katerim smo letos dali ime:

kn. - šk. zavod sv. Stanislava.

Obljuba dolg dela, pravi pregovor, zato jo moram izpolniti. Tu podajam kratko zgodovino zavodov in njihov opis, ki ga naj pojasnijo dodane slike.

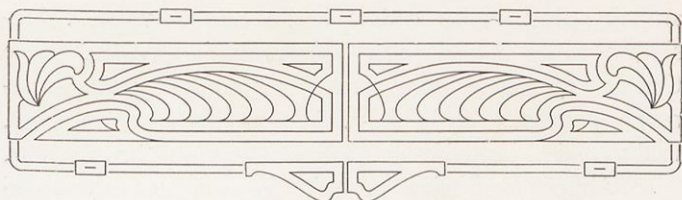
Anton Bonaventura,
knezoškof.

Kar. Zehnert

37.637

030043930

1. Prvi poziv.

Prvi utemeljen poziv, da ustanovimo katoliško gimnazijo, sem izdal naši duhovščini dne 30. avgusta 1898. in sicer v Škofijskem Listu.¹⁾ Pisal sem takole:

„Ljubljanski dogodki zadnjih dni so nam pokazali veliko nevarnost, katera preti milemu našemu slovenskemu narodu. Velika večina visokošolcev se je izrekla proti temu, da na krščanski podlagi osnujejo svoje javno delovanje. Starejši in zrelejši možje jih niso zavrnili, marveč so njihove izjave vsaj deloma odobraval in nazdravljali svobodno mislečim dijakom, da, še celo pisalo se je, da ne zasluži biti akademik in ni vreden akademične svobode, kdor si dá pri iskanju resnice delati ovire, ki resnice ne išče, ampak si jo dá diktirati in ki si dá ukazovati, po kakih principih bo uravnaval vse svoje delovanje in nehanje. Poleg tega se je sklenilo, naj se dijaštvo organizira, ter o počitnicah napravi razne shode za ljudstvo, da zaseje svoje ideje med narod.

Vsi ti pojavi so mi segli globoko v dušo. Tolaži me samo to, da naši visokošolci ne vidijo povsem točno, kaj pomenijo te njihove izjave, da namreč ž njimi odklanjajo od sebe ne samo delo odrešenja,

¹⁾ Škof. List, 1898. str. 101. 102.

ampak sploh vsako oblast božjo nad človekom. Dosledno bi se s tem tajila zgodovinska resnica, da je Gospod Jezus Kristus resnično pravi Bog in pa naravna resnica, da je Bog. Mislim, da visokošolcem, vsaj večini ni jasno, kako globoko segajo njihove izjave.

Ali od kod tako kriva in za mili naš slovenski narod tako pogubna, ker neresnična načela? Teh načel naši dijaki niso vsrkali doma v hiši svojih vernih staršev, ampak v šoli, v gimnaziji in na vseučilišču. Biti mora torej v naših avstrijskih srednjih in visokih šolah mnogo pravi vzgoji, pravi znanosti, pogubnega, mnogo krščanstvu sovražnega. Na to moramo obrniti svojo pozornost in pozornost milega nam naroda, ako mu hočemo koristiti in sinove njegove, katere daje šolat z zaslužkom krvavih svojih žuljev, obvarovati časnega in večnega pogina.

Ni pa dosti, da samo opozarjam na nevarnosti, na temne oblake, ki se kopičijo na obzorju mile naše slovenske domovine, ampak treba tudi delati in žrtvovati. Da bo pa delo naše enotno in da mu označena namera zagotovi uspeh, prosim Vas vse, da na prihodnjih pastoralnih konferencah razpravljate in sklegate o teh le vprašanjih:

Kako bi mogli priti do katoliške gimnazije? Od kod potrebna sredstva? Jaz mislim to-le: Vsaj polovica naroda naj žrtvuje po 1 kr. na mesec in prav kmalu moremo s prvim razredom začeti. Mislim da je to mogoče, ako se vi dragi sobratje, za stvar zavzamete in jo ljudstvu razložite.“

Prosil sem torej gospode duhovnike, naj se posvetujejo o mojem načrtu. Meseca novembra sem odpotoval v Lurd in v Rim.

V Lurdu sem vso zadevo izročil brezmadežni Devici Mariji. Prav mnogo in iz globočine srca sem molil dobro vedoč, da z Marijino pomočjo se doseže

vse, kar je v čast Božjo in v zveličanje neumrjočih duš. V božičnem pastirskem listu sem vernikom pisal: „Oh, molil sem in zopet molil... in odpotoval sem iz Lurda veselega srca prepričan, da nameravano delo z vašo pomočjo v petih letih dovršim. Obljubil sem prečisti Devici, da v petih letih pridem zopet in pripeljem s seboj zastopnike prvencev v novih naših zavodih, pa tudi še kaj Slovencev, ako se mi bo kdo hotel pridružiti, posebno zastopnike naših Marijinih družb.“

V Rimu sem sv. Očetu pripovedoval o nevarnostih, katere nam Slovencem prete, ker se v govorih in časopisih ljuto napada sv. katoliška cerkev in se zaničuje lepo, krščansko življenje. Povedal sem pa tudi, kako smo se z gospodi dekani in duhovniki posvečevali in sklenili, da sezidamo semenišče in katoliško gimnazijo, kjer naj bi se izobraževali in vzgajali dobri duhovniki in verni možje družih stanov. In v omenjenem božičnem pastirskem listu sem Vam pisal: „Ta naš sklep so sv. Oče Leon XIII. prav posebno odobrili in rekli, da ga iz prepolnega srca blagoslovljajo, a ne samo to, ampak da se bodo našega dela tudi vsak dan spominjali v molitvah, naj nam dobri Bog podeli vstrajnosti in potrebne požrtvovalnosti, da ga srečno dovršimo.“

2. Prva prošnja.

Okrepčan sem prišel iz potovanja domu. Načrti so mi dozoreli in na sv. Nikolaja dan leta 1898. sem vam prvo prošnjo poslal, ki se lako-le glasi: ¹⁾

„Sedaj pa pride moja prošnja in sicer prav presrečna prošnja do vseh vernikov naše škofije.

¹⁾ Škof. List, 1898, str. 152. 153.

Vaših otrok se po šolah preveč izpridi; razne tožbe mi o tem prihajajo na uho, pa tudi čitam, kar vaši sinovi, za katere, žrtvujete težak zaslužek svojih žuljev, pišejo po raznih listih. Mnogo tega je kar naravnost proti naukom sv. evangelija, drugo zopet proti šesti zapovedi božji. Nimam prilike poslušati, kaj se po raznih šolah naše domovine vašim otrokom razlaga, vem pa, kako lahko dobivajo nevarno berilo, in če še zraven pomislim na nevarnosti po mestih in družbah, se nič ne čudim da se naše mladine mnogo izgubi že ob času gimnazijskih naukov, potem pa še bolj po visokih šolah.

Zato je sedaj veliko pomanjkanje izšolanih Slovencev, manjka profesorjev, manjka raznih uradnikov, manjka duhovnikov. Kako mi je težko, ko dobivam od vseh strani prošnje, ali ko ljudje sami k meni prihajajo in prosijo za duhovnika, jaz ga jim pa ne morem dati. Radi vedno večjega števila šol, radi več opravkov v cerkvi, pri raznih bratovščinah in potrebnih društvih potrebujemo precej več gorečih in zdravih duhovnikov, kakor jih imamo. Koliko mi jih sedaj boleha in postaja za delo nesposobnih, ker imajo preveč posla, pa se preženejo in opešajo.

Mislim, da bi pa tudi koristno bilo, ko bi bili profesorji in raznovrstni uradniki res krščanski, prepričani o Bogu stvarniku in odrešniku, prepričani o božji ustanovitvi svete katoliške cerkve, ko bi vsi hodili k sv. maši, poslušali besedo božjo, prejemali svete zakramente, izpolnjevali postno zapoved in natančno živeli po zapovedih božjih, ter vam bili v lep zgled in posnemanje. Kaj ne, tacih svetnih gospodov je sedaj precej malo. Pa, ali se ne širi dvom gledé večnih, razodetih resnic tudi že po deželi, posebno po gostilnicah? Zakaj? Ker ljudje, ki so bili tako nesrečni, da ne verujejo več v Jezusa in so odpadli od njegove

cerkve, tako čudno pišejo, da se more res marsikomu ne dosti podučnemu glava zmešati. Kaj ne, kolike nevarnosti preté vašim otrokom, dokler hodijo v šole, preden dosežejo svoj duhovski, ali katerikoli svetni poklic!

Zraven pa raste tudi siromaštvo. Zmeraj teže pošiljate svoje otroke v šole, zmeraj bolj morajo vaši otroci stradati in trpeti, preden kaj dosežejo. Je sicer dobrotnikov, ali dobrotniki ne morejo vsem pomagati. Bati se je, da bo še manj duhovnikov, še manj dobrih, Jezusu in cerkvi zvestih gospodov po raznih službah, ki so za nas vse neobhodno potrebne.

Kako bi se dalo pomagati? Čuli ste že, kaj sem prosil prečisto Devico in Mater božjo v Lurdu; čuli ste, kaj sem povedal sv. Očetu, in kako so oni name-ravano delo blagoslovili, da, kako so obljubili moliti, da ga dovršimo.

Da, ustanoviti moramo večji zavod za vse tiste mladeniče, katere kliče Gospod v duhovski stan, vsaj za 200 mora biti prostora. Oni morajo imeti vse šole v hiši in učitelji naj jim bodo najbolj izvrstni duhovniki. Tako vzgojo želi sveta cerkev; take zavode priporoča že vesoljni zbor tridentinski, da bi jih škofje ustanavljali. Mladeniči bi laglje obvarovali prekrasni svoj duhovski poklic, zakaj zunaj tacihi zavodov ga mnogi mnogi izgubé, in jaz sam za se vem, da sem bil skoraj tako nesrečen — sama Devica Marija me je obvarovala. Poleg tega pa treba sezidati še drug zavod, kjer bi se vzgajali mladeniči za druge svetne stanove in bi obiskovali omenjeno gimnazijo. Ne izgubili bi se tako lahko, priučili bi se marljivosti, strogemu redu in pobožnemu življenju. Tudi teh bi več doseglo svoj poklic, v katerem bi potem vam bili v dober zgled, ne pa v pohujšanje. Kaj ne, kolike pomembe bi bilo to za nas vse!

Ali za to treba mnogo denarja. Treba ga je, da se poslopja sezidajo, da se duhovniki profesorji izšolajo, da se potem zavodi vzdržujejo, ter da se morejo mladeniči v njih vzgajati in poučevati ali popolnoma brezplačno, ali vsaj za malo plačo. Ali bo mogoče to doseči? Nič se ne bojte, mogoče bo, če se vsi združimo in skupno delamo. Čujte, mnogo imam že pripravljenega: lep, obsežen in zdrav prostor že imam; denarja za zidavo tudi skoraj polovico; nekaj ga bom še izprosil; nekaj mi bodo dali za vaš blagor vnet duhovniki, nekaj pa vi sami.

Pa kaj pričakujem od vas? Vsake kvatre dajte po dva krajcarja na osebo! Ali je to nemogoče? Vem da je siromaštvo v marsikateri hiši preveliko, vem da stradate. Ali pomislite, dva krajcarja na osebo vsake kvatre, ali jih ne morete prihraniti? In če jih ne morete, prosite boljše sovaščane svoje, naj oni kaj več podelé, da pride vendarle v vsaki vasi vsaj po dva krajcarja na osebo. Gospod župnik bodo pa odločili ono osebo, moža ali ženo, katera bo vsak kvaterni teden prispevke pobirala in jih v nedeljo prinesla. Prosim pa vas, ki ste premožnejši in vas je Bog obilneje blagoslovil, dajajte po več vsake kvatre, dajte mi pa v prvič kako večo svoto za zidanje; prosim vas tudi vse, posebno premožnejše in one, ki so sami, spominjajte se v oporokah naših zavodov! O kako dobro delo boste storili, Bogu milo, vsemu narodu pa koristno. Za te posebne darove prosim vas za enkrat, nabiranje vsake kvatre pa bo trajalo skozi petnajst let. Ako tem prošnjam zadovoljimo, bodo poslopja v štirih letih gotova, peto leto se bode podučevanje pričelo, v petnajstih letih pa bomo imeli toliko glavnico, da se bodo mogli sprejeti mnogi brezplačno, drugi pa za prav nizko plačo. Če tudi vi še bolj ubožate, s kvaternimi prispevki po dva krajcarja boste omogočili,

da bodo vaši sinovi vkljub vašemu siromaštvu mogli hoditi v šole, pa bomo imeli dovolj duhovnikov, pa tudi precejšnje število poštene, krščanske svetne gospôde. Koliko delo, kolika korist za cerkev in narod! Torej na noge! Žrtvujte! žrtvujte radi sebe, radi cerkve radi Boga! Storili boste dobro in zaslužno delo in upati morete, da vas bo Bog tudi časno blagoslovil; saj nas je on sam zagotovil, da nam bo časni blagoslov odeljen, če bomo iskali naprej kraljestva božjega.

Glejte! to je moja silna in pristrčna prošnja, ne v mojo korist, ampak v vašo korist. Ali mi boste prošnjo odbili? Gotovo ne! Že se veselim, kako bom po preteklih petih letih s prvenci naših zavodov in z drugimi Slovenci romal zopet v Lurd, pa se bom tam iz vsega srca zahvaljeval prečisti Devici in Materi Božji za dovršeno delo.“

3. Približni načrt.

Gospodom duhovnikom sem pa v posebnem listu tudi na sv. Nikolaja dan načrte o zidanju in vzdrževanju zavodov predložil. Pisal se jim: ¹⁾

„Toliko, premili bratje duhovniki o prekrasnem mojem popotovanju. Sedaj pa še nekaj bolj točnega o zadevah, za katere sem Vas poprašal v pozivu z dné 30. avgusta t. l. (Škofijski List 1898. VI. 46, str. 101.) Vsaj sem ravno na te zadeve ves čas mislil in se izkušal v domovini in zunaj domovine potujoč podučiti.

Najpoprej presrčna zahvala čč. gosp. dekanom, ki ste sklicali pastirske shode, da bi se o stavljenih vprašanjih posvetovali in meni s svojim svetom pomagali. Bog naj Vam plača in vsem duhovnim pastirjem, da ste se prizadevali vse dobro premisliti in meni modro

¹⁾ Škof. List, 1898, str. 146. 147.

svetovati. Odlikovali sta se posebno dekaniji cerkniška in litijska.

Plod Vašega svetovanja, mojega premišljevanja, pregledovanja ter proučevanja je glede na zavode ta-le:

a) Sezida naj se „seminarium puerorum“ točno po želji sv. tridentinskega cerkvenega zbora, kjer se bodo vzgajali vsi oni, ki so tako srečni, da jih Bog kliče v duhovski stan; v zavodu samem morajo imeti vso vzgojo in ves poduk, torej popolno gimnazijo, kjer bodo podučevali profesorji-duhovniki. Semenišče mora imeti prostora vsaj za 200 dijakov.

b) Sezida naj se tik semenišča konvikt za one gimnazijske učence, ki se bodo po dovršeni maturi posvetili kateremukoli svetovnemu stanu. V konviktu se bodo krščansko vzgajali, v semeniški gimnaziji pa podučevali v vseh dotičnih predmetih, kakor predpisujejo državne postave.

c) Poslopja se bodo sezidala na obsežnih in zdravih zemljiščih škofijske pristave v Ljubljani, kjer bo dovolj prostora za nje, za vrt in za igrališča.

Leta 1899. se bodo napravili načrti in izposlovale potrebne dovolitve; nadaljna tri leta se bo zidalo in pripravljalo; peto leto pa se bodo zavodi odprli. Skrbelo se bo, da se dijaki dobro izvežbajo ne samo v slovenskem, ampak tudi v nemškem jeziku.

d) Stroški za zidanje bodo presegli pol milijona goldinarjev. Polovico te svote imam že v rokah. Za ostalo pa prosim, da poskrbimo mi in dobro, če tudi siromašno, naše ljudstvo. Prosil sem že kompetentne oblasti, da mi dovolijo vporabiti nekatere cerkvene denarje. Katere in koliko, naznanil bom v svojem času. Razen tega ga vas prav iz dna srca prosim, premili bratje duhovniki, za te-le stvari:

1. Kar si morete od svojega premoženja odtrgati, darujte v ta namen.

2. Odločite malo vsotico darovati na leto, kakor ste mnogi, meni na veliko tolažbo in veselje, že sklenili. Prosim Vas, gg. dekani, da takoj z novim letom vse to uredite, da morda po svojih župnijah pošljete polo, na katero naj vsakdo zapiše, koliko je pripravljen vsako leto žrtvovati.

Prosim, da me o točki 1. poedini gospodje, o točki 2. pa gg. dekani v prihodnjem letu 1899 do meseca majnika obvestijo, ker moram to pravodobno vedeti, da morem nadalje postopati.

3. Spominjajte se naših zavodov v svojih oporokah.

4. Vsak kvaterni teden naj se opomni ljudstvo, da žrtvuje vsaj po 2 krajcarja na osebo. Vem, da bodo na več krajih družine, ki tudi tega ne bodo zmogle; toda, ali ne bodo druge lahko toliko več dale, da vendar le pride povprečno po 2 kr. na osebo? V vsaki vasi naj se odbere pošten mož ali vneta ženska, da denar pobere in prinese gospodu župniku. Darovavce in pobiravce sv. Oče prav posebno blagoslavlja. V Ljubljani in še v katerem večem mestu bi se morda mesto teh zbirk vsake kvatre napovedalo darovanje.

5. Opomnite ljudstvo, naj pri oporokah na te zavode ne pozabi, posebno oni ne, ki nikogar nimajo, za katerega bi bili dolžni poskrbeti.

e) Ali kako se bodo zavodi vzdrževali? Kdo bo podučeval?

1. Ker se bo za sezidanje poslopja moral potrošiti velik del dosedanjega Alojzijeveškega kapitala, ker si moramo prizadevati, da v semenišče sprejmemo dijake, kolikor mogoče brezplačno, pa tudi v konvikt po kar se dá nizki ceni, moramo poskrbeti za zadostne fonde, da se bodo pokrivali ogromni stroški za vzdrževanje. Za te nam bodo služili vsi zgoraj omenjeni do-

hodki sub *d*) 1 do 5, katere moramo pobirati oziroma dajati ne samo pet let, dokler se bo zidalo in vse urejevalo, ampak tudi pozneje vsaj še deset let.

Vsakoletni prinosi ne bodo za poedine ravno preveč težki, ali v petnajstih letih bomo z njimi postavili lepe narodne in cerkvene zavode, ustvarili velik fond za vso slovensko mladino, ki bo tudi za svetne poklice številnejša mogla študirati, vsaj se bodo mogli v konvikt mladeniči ravno zavoljo fondov za kaj malo letno plačo sprejemati. Pomislite, kolika korist za katoliški naš narod! In to moremo s primerno majhnimi žrtvami doseči in zagotoviti v petnajstih letih!

2. Ker za sedaj nimamo nobenega reda, ki bi mogel vodstvo in podučevanje v teh zavodih prevzeti, pa tudi nikakoršnega upanja ni, da bi se to kmalu omogočilo, moramo misliti na naše svetne duhovnike, kakor jih imajo v Gradcu, v Lincu, v Briksenu, kjer podučujejo s takim uspehom, da zavodi tudi slovó z ozirom na poduk. Prosim torej duhovnike, posebno one, ki so še mlajši, pa bi hoteli in želeli pripraviti se za profesorski poklic, naj se mi oglasé do velike noči leta 1899 in tudi naznanijo, kateri predmeti bi jih veselili. Ta poklic bi moral nas vse navdušiti; saj bo slavno in koristno za nas, za narod in za cerkev, ako bomo imeli tudi v raznih svetnih predmetih strokovnjake, ki bodo žive priče, kako lepo se strinjajo vera in znanost, učenost in pobožno življenje!

Ako bi kdo dotičnih mogel sam zmagati stroške za vseučiliščne nauke, nam bo drago; ako pa ne bo mogel, bomo morali mi za to poskrbeti. Upam, da se bo oglasilo dobrih, darovitih, delavnih in res pobožnih duhovnikov, pa bomo v štirih ali petih letih imeli zavode in profesorje. Bog daj na priprošnjo brezma-
dežne Device in Matere Božje Marije!“

4. Začetek.

Prispevalo se je za zavode, več kakor sem pričakoval. Duhovni so mi pošiljali precejšnje svote. Tudi verniki so pomagali, kolikor so mogli. Že na sv. Jožefa dan l. 1899. sem mogel pisati: ¹⁾

„Velečastitim gg. duhovnikom!

Srce me žene, da se p. n. gg. duhovnikom koj zahvalim za požrtvovalnost, s katere so mi premnogi doposlali lepih darov, pa tudi po posameznih dekanijah obljubili izdatnih vsakoletnih prispevkov za naše zavode. Prav posebno me pa tolažijo sporočila, da ljudstvo povsod rado in veselo prispeva, kar more. Prosim vse p. n. župnike, da se jim z prižnice v mojem imenu prav lepo zahvalijo. Rad bi vsaki župniji in vsacemu darovatelju osebno pisal, ali ni mogoče. Zato tem potem zakličem vsem: Bog naj Vam povrne darove tisočkrat!“

In ko so se gg. dekani zbrali v posvetovanje dné 11. aprila 1899, sem jim svoje delovanje obrazložil, in zapisnik poroča o mojem razjasnjevanju takole:

„*Naši zavodi. Načrti in stroški. Dosedanji prispevki.* — O tej točki poroča *Celsissimus* sam. Impuls za to veliko idejo je dobil lansko leto ob priliki dijaškega shoda, ko je večina zbranih visokošolcev tako jasno pokazala nekrščansko mišljenje. Zato je takoj ukrenil, da se je jela pretresovati ta ideja po pastoralnih konferencah. Odgovori dekanov so bili z ene strani ugodni, z druge manj. Vsi zborovalci so povdarjali potrebo, da se zgradi konvikt in ustanovi katoliška gimnazija, a mnogi so pa tudi odkrito izrekli, da

¹⁾ Škof. List, 1899, str. 42.

se bojé, da bode mogoče izvesti tako velikanske načrte. Da se poduči stvarno in temeljito o teh zavodih, šel je na pot. Obiskal je Celovec, kjer je škof dr. Kahn v malo letih zgradil prelep ustav „Collegium Marianum“, za tristo gojencev, ki pa pohajajo državno gimnazijo. Zato je rekel dr. Kahn: „Moje delo je polovičarsko.“ Obiskal je tudi mesto Briksen, kjer je že škof Gassner sezidal velikansko deško semenišče, s katerim je spojena tudi popolna domača gimnazija. Ljudje so tedaj dajali po krajcarju in še-le zadnji čas je nekoliko upala gorečnost. Kupili so tudi zemljišče in dosedaj nabrali že skoraj 800.000 gld. kot fond za vzdrževanje zavoda. V zavodu prebiva nad tri sto dijakov, ki se vsi pripravljajo za duhovski stan. Še večji ustav je zgradil pred par leti linški škof dr. Doppelbauer. Prostora je ondi za šest sto dijakov. Zavod ima konvikt za posvetne stanove, deško semenišče in gimnazijo. Dolga imajo še 200.000 gld., fonda še nikakega. Tudi v Gradcu imalo že dalj časa deško semenišče s popolno domačo gimnazijo. Prispevali so duhovniki in verniki, deloma so porabili tudi nekaj Lilienthalove zapuščine. Fond za vzdrževanje znaša že jeden milijon gld. Konvikta za posvetne stanove nimajo, žele ga pa napraviti. — Kmalu je iskal tudi pripravnega arhitekta. Ker v Ljubljani ni v to sposobne moči, se je obrnil na arhitekta pl. Vancaša, ki je zgradil novo stolnico v Sarajevu in slovi posebno kot graditelj zavodov. Preden je le-ta napravil škice, je šel proučit podobne zavode v Linc, Briksen, Gradec, Oberhollabrunn pri Dunaju. Po teh izkušnjah je sestavil prve škice, nekaj idealen načrt, katerega sta pregledala prelat Flis in kanonik Smrekar in ga z ozirom na praktične potrebe nekoliko omejila. Nato še-le je izdelal končni načrt. Ta je lep, prikladen, in da vseskozi ustreza svojemu namenu, se bodo zborovavci sami prepričali. (Načrti krožijo med zborovavci.)

Celo zadevo je potem v Lurdu prav iskreno izročil v zavetje brezmadežni Devici. V Rimu se je posvetoval s kardinalom Steinhuberjem, s kardinalom Rampollo in patrom generalom jezuitov. Pri avdienci je o tem poročal tudi sv. očetu in prosil podjetju blagoslova. Duhovnikom in vernikom je že v pismu povedal, kako veseli so bili sveti oče načrta in kako so ga vneli za delo. — Brez pomena tudi ni, kako stališče bo zavzemala vlada gledé novih zavodov. Zato je prosil tudi avdience pri cesarju in razložil svoje namene. Cesarju je bila všeč namera in odobril jo je rekši, da je enak zavod zasnoval tudi linški škof. Sicer je deželni predsednik prepovedal pobirke od hiše do hiše, gledé darovanj po cerkvah pa izjavil, da jih ne bo branil „in wohlwollender Erklärung“ — pa storil bo že korake pri osrednji vladi, oziroma izkušal izposlovati dovoljenje za te nabirke. — Glavno vprašanje pa, ki se usiljuje človeku, je : ali se ne pravi zidati konvikt in gimnazijo v Ljubljani izkušati Boga — „tentare Deum.“ To bi se godilo, ko bi podjetje ne bilo koristno in potrebno. Da pa je sila potrebno, pričajo nasprotniki, katerih glasilo je naravnost izreklo, da bo liberalna stranka za vselej poražena, če se uresničijo škofove namere, pričajo pa tudi prijatelji, duhovniki in ljudstvo, ki je vse vneto za zavode. — Iskušali bi tudi Boga, če bi se brez zadostnih sredstev, brez vsega upanja lotili dela. A tega ni pri nas. Poročevavec je bil priča velikih, apostolskih del in naprav v Sarajevu, katera niso daleko imela tolike trdne podlage in toliko zagotovljene bodočnosti — pa z božjo pomočjo so uspela! Bog kaže, da je z nami. Zbirke do sedaj prekašajo nade, za profesorje so se prijavili sami izvrstni duhovniki. „Zahvaljujem se še enkrat vsem duhovnikom za njih požrtvovalnost in njih trud. Delo je veliko, pa tolaži naj nas, da ne delamo samo za svoj čas,

ampak tudi za potomce. Sodnji dan bomo prejeli plačilo.“¹⁾

Med tem so se mi oglasili prvi gg. duhovni, da bi šli na Dunaj pripravljat se za prekrasno nalogo učitelja na nameravani gimnaziji: kapelan Janez Gnidovec, kapelan Anton Jarc, kapelan Ivan Knific, bogoslovci Luka Arh, Anton Koritnik in Anton Ratajec. Za prvi začetek sem bil zadovoljen.

Nasprotniki so pa začeli name vpiti, grditi me, da, celo boj brez obzira in do skrajnosti so mi napovedali. Pa zakaj? Trdili so, da bodo zavodi utrdili moč katoliške cerkve in bode liberalizem zadobil s tem smrtni udarec. Kaj jasen govor! Ta me je v mojih sklepkih še bolj utrjeval.

5. Položaj.

Ob koncu leta 1899. sem mislil, da sem dolžan tudi Vam povedati, kaj se je v tem letu storilo. In meseca oktobra sem Vam pisal:²⁾

Gotovo želite poizvedeti, kaj se je za naše katoliške zavode in za našo nameravano slovensko katoliško gimnazijo dosedaj storilo.

Prva stvar je potrebni denar. Na moj poziv ste bili, hvala Bogu, takoj pripravljeni toliko dajati, da pride na vsako osebo po dva novčiča na četrto leta. Dajati niso mogli siromaki, ki ničesar nimajo; njim Bog ne bo zameril, saj vidi njihovo dobro voljo, in jim bo poplačal. Protivili so se pa nasprotniki dobre stvari same. Ko bi bili samo molčali in miloščino odrekli, bi jim nihče ne mogel zameriti. Toda kar naravnost so mi napovedali boj, rekoč, da če se mi res posreči,

¹⁾ Škof. List, 1899, str. 68.

²⁾ Škof. List, 1899, str. 92. 93.

da dosežem, kar nameravam, potem bo zadobil liberalizem pri nas smrtno rano, in za to mi hočejo nasprotovati do skrajnosti. Iz srca jim odpuščam vse, kar so me grdili in žalili radi dela, ki mi ga nalaga moja dolžnost; prosim pa tudi Boga, da jim On odpusti. Le žal mi je, da so res nekatere bolj omahljive vernike precej zbegali.

Toda, ljubi moji, Boga hvalim, ki mi je podelil to milost, da ste Vi v ogromni večini za nameravane zavode zavzeti in navdušeni, in trdno zaupam, da premožniši od Vas bodo nadomestili, česar ne morejo dati resnični ubožci ali česar nočejo dati hudi nasprotniki naših skupnih namer. Meni je nasprotovanje le še bolj odprlo oči, da še bolj jasno spoznavam, kako smo pravo zadeli; Vaša navdušena darežljivost pa mi vzdržuje pogum za težko delo in velike skrbi.

Nikar ne bodite nevoljni, če Vas za miloščino prosim, in bom to prošnjo skozi več let ponavljal in trkal posebno na vrata premožniših, da se me spominjajo v življenju, pa po mogočnosti tudi v svojih oporokah. Pred seboj imam list sv. Očeta na škofo v Braziliji. Iz tega vidim, kako sveti Oče priporočajo škofom, naj ustanové posebne zavode za mladeniče, o katerih je upati, da se posveté duhovskemu stanu, da se od mladih nog nauče nositi jarem božji, da se od mladih nog vadijo v pravi pobožnosti in vodijo h krščanski popolnosti. Sveti Oče pravijo, da naj le-ti ne stanujejo skupaj z mladeniči namenjenimi za posvetne poklice, ampak naj imajo svoja posebna semenišča, v katerih naj se vzgajajo za duhovski stan, ker drugače bi utegnili svoj poklic izgubiti, ali pa v šolah pohujšani potem kot duhovniki biti sveti cerkvi ne na veselje, ampak na žalost. Za vzdrževanje pa priporočajo sveti Oče, naj se ustanové škofijski zakladi in sicer po darežljivosti raznih dobrotnikov, ki naj ne-

koliko svojih dohodkov za take zaklade odločijo, posebno pa naj se jih spominjajo v oporokah. To priporočajo sveti Oče Braziljancem, ki morajo že tako sami s svojimi prispevki vse svoje duhovnike vzdrževati.

Kaj ne, kako sveti Oče Braziljancem prav to priporočajo, kar jaz Vas prosim. Tudi jaz mislim na dva zavoda: eden se bo imenoval semenišče, in tu se bodo vzgajali prihodnji duhovniki počenši od prvega gimnazijskega razreda; drugi se bo imenoval konvikt, kjer se bodo vzgajali mladeniči za posvetne poklice, sicer strogo na temelju krščanstva in v duhu svete katoliške cerkve, toda nekoliko bolj prosto, soglasno z njihovim posvetnim poklicem. Oboji bodo samo gimnazijo skupaj imeli in jo skupno obiskovali, drugače bodo popolnoma ločeni. Prosim vas za pomoč, da se poslopja sezidajo in da se ustanovi škofijski zaklad za vzdrževanje. Kolikor bolj bo narastel zaklad, toliko več dijakov, posebno odmenjenih za duhovski stan, se bo sprejemalo brezplačno ali prav za nizko ceno. Ako Bog dá, postavili se bodo prihodnje leto temelji zavodoma in gimnaziji.

Ali kaj pomaga zavod brez dobrih vzgojiteljev in učiteljev? Tudi za to sem poskrbel. Šest duhovnikov, in sicer prav dobrih, gre prve dni oktobra na Dunaj, eden pa v Gradec na visoke šole, kjer bodo večinoma na moje stroške ostali štiri leta, napravili vse izkušnje in potem v naših zavodih, ki bodo do takrat dogotovljeni, začeli veselo na čast božjo in Vašo korist delati. Tudi še vsaj dva druga duhovnika, ki imata deloma izkušnje, deloma jih bosta pa do tistega časa napravila, bosta vstopila kot profesorja in vzgojitelja v naše zavode.

Na ta način si pomagajo škofje po vsem svetu. Na visokih šolah v posvetnih predmetih izučeni du-

hovniki naj bodo živ dokaz, kako si vera in učenost, pobožno življenje in znanstveno podučevanje pravi nič ne nasprotujejo. Oh, kako nas mora vse srce boleti, ko se z nekim ponosom trdi, da naši slovenski naobraženi možje, naši slovenski razumniki so v taboru one nesrečne stranke, katera v svojih časopisih in v vsem javnem svojem postopanju kaže prav posebno sovražnost do vsega, kar se imenuje katoliško. Hvali se v teh časopisih Luter Martin, hvali krivoverec Hus, hvali paganstvo, ne hvali se pa Gospod naš Jezus Kristus, ampak delu njegovemu se silno nasprotuje. Ne gleda se na to, kar je sveta Jezusova cerkev po svojih duhovnikih, po svojih redovih moškega in ženskega spola, po dobrih posvetnih možeh in ženah tekom stoletij storila in še sedaj pred našimi očmi stori, ampak stika se po vseh kotih, da se kaj slabega zasledi, kar se presukano in povečano z gnusnimi psovkami slastno pred svetom oznanja. Da, tudi dobre, svete stvari pred svetom gnusijo in blatijo.“¹⁾

6. Kje?

Moral sem določiti prostor za zavode, kam jih postavim. Mislil sem na škofijsko pristavo pri sv. Petru v Ljubljani. Ta prostor je že sprejet v načrte za uravnavo moderne Ljubljane in nameravane so razne ceste po njem. Radi zavodov bi moral magistrat prostor drugače razdeliti in nekoliko cest opustiti. Vložil sem tozadevno prošnjo.

Sedaj so liberalni listi nasprotovali, kaj hudo so vpili zoper dovolitev. Tudi iz občinskega sveta so se čuli nasprotni glasovi. Molil sem in premišljeval. Malo pred odločilno sejo se peljem v Šent Vid, da pogledam,

¹⁾ Škof. List, 1899., str. 92, 93.

bi se li tam kak pripraven prostor mogel dobiti. Hotel sem se umakniti ljubljanskim protivnikom, ki bi mi pri zidanju in pri upravi vedno nagajati mogli. In res dobil sem primeren prostor.

Ko pridem domu, napišem list na mestni magistrat, da naj se v seji občinskega sveta o moji prošnji nič ne razgovarja, da jo namreč umaknem, ker hočem zavode zidati zunaj Ljubljane. Ko se drugEGA dne ta moj list pri seji prečita, zopet na mene huda jeza, zopet se po časnikih strastno zoper mene hujska.

Jaz pa sem gg. dekanom na shodu 18. aprila 1900. mogel že o tej premembi govoriti. Poročilo se glasi tako-le:

„Naši zavodi. Škof pravi: Da so koristni, je znano. Gledé mesta se je najprej mislilo na prostor pri sv. Petru v Ljubljani. Iz raznih razlogov se je določilo, naj bodo zunaj Ljubljane, kjer bodo tudi troški za zidanje, posebno pa za vzdrževanje manjši, in se bodo slabi vplivi lažje odbijali. Tudi se je gledalo, da kraj ne bo predaleč in ne preosamljen. Sedaj se misli na Šent Vid in sicer na župnijskem svetu. Za profesorje so se oglasili prav dobri duhovniki in kar jih je na Dunaju, stanujejo skupno, kakor želi sveta stolica. Načrti bodo kmalu dovršeni. Leta 1904. naj bi bilo vse dovršeno. Prihodki za zavode dohajajo redno.“¹⁾

Kaj se je za zavode do zopetnega shoda gospodov dekanov dne 10. aprila 1901. storilo, pove zopet poročilo o mojem govoru, ki pravi:

„Škof obrazloži, kaj se je do sedaj v tej zadevi storilo. Kupilo se je primerno ležeče zemljišče pri Št. Vidu. Stavbeni načrti so izdelani, tudi točen proračun na temelju ljubljanskih cen je dogotovljen. Pri

¹⁾ Škof. List, l. 1900 str. 69.

Kapela v zavodu sv. Stanislava.

oddajanju del se bo gledalo, da ne pride vse v roke enega podjetnika. Mizarska dela so se obljubila novi mizarski zadrugi v Št. Vidu, ako ne bo predraga. Priprave so se deloma že začele; treba le oblastvene dovolitve, pa se bo zidanje energično nadaljevalo. Letos se postavi temelj, l. 1902 pride hiša pod streho, l. 1903 in 1904 pa se dovrši. Prostor je primeren, voda za vodovod se je kemično in bakterijologičsko preiskala in potrdila kot dobra, zdrava pitna voda; vzgojitelji odobravajo, da je zavod nekoliko zunaj mesta, samo da ni preveč daleč in bodo gg. profesorji mogli z mestom vedno biti v dotiki in zvezi.

O uspehu nabiranje denarja za zavode poroča gosp. kancelar Šiška. Uspeli so dosti povoljni in je vkljub raznim stroškom glavnica narasla za 59.000 kron. Sklene se, da naj se tudi za naprej pobira tako, kakor vsak župnik za svojo župnijo izprevidi, da je najbolje.

Gospod prošt dr. Elbert priporoča, naj se odredi, da se za dobrotnike berejo sv. maše in sicer že sedaj. Priporočajo se tudi svetomašne ustanove po 200 K za zavode, kar bi vzdržavanju močno koristilo: 2 K bi bil stipendij, katerih se bo v zavodu mnogo potrebovalo, 6 K bi pa za vzdrževanje ostalo. Naglašuje se tudi, da naj se posebno gg. duhovniki pri svojih oporokah spominjajo zavodov.¹⁾

Tega leta nismo mnogo napredovali, priprave pa vendarle kar nič niso prenehale.

7. Blagoslov vogelnega kamna.

Meseca majnika in sicer dne 21. se je zidanje s cerkvenim blagoslovom začelo. V Marijino varstvo sem

¹⁾ Ibid. 1901 str. 56.

delo izročil. Tekom maja in junija je vkljub raznim težavam delo toliko napredovalo, da sem mogel praznik Matere božje karmelske, dne 16. julija, odločiti za blagoslov in polaganje temeljnega kamna. Ker sem tega dne tudi predsednike naših Marijinih družb povabil v Ljubljano, sem upal, da se bode slavnosti tudi precej duhovnikov moglo udeležiti.

O blagoslovu sem pisal v Škofijskem Listu ¹⁾:

Blagoslov se je, hvala Bogu, prav lepo opraviti mogel. Dopoldne je deževalo, popoldne pa se je razjasnilo. K blagoslovu nisem osebno vabil nikogar, razen ljubljanskega kapiteljna, ki je patron župnije Šent Vid, ampak splošno vse prijatelje v zavodih izražene ideje. Ljudstva se je udeležilo precej, več kakor sem pričakoval; videl sem odlične može; posebno pa so me veselili zastopniki naše „Danice“ z Dunaja in „Zarje“ iz Gradca.

Ko sem opravil običajno molitev, sem prosil preč. g. prelata Dr. Kulavica, naj bi prebral pismo, katero se je imelo v kamen položiti, v spomin poznejšim rodovom. Sestavil pa je to pismo po moji želji sam gospod prelat prelepo in nekako poetično v latinskem jeziku. Pismo se glasi:

V slavo vsemogočnega Boga in v čast preblažene Device Marije

*in pod varstvom mladeniškega mučenika svetega Vida se je ta kamen blagoslovil ter položil v temelj poslopja posvečenega za pospeševanje čednosti in znanosti pri mladeničih in sicer dne 16. julija v stoletnem jubilejskem letu 1901, ko je papež **Leo XIII.** tretje leto po demantni maši že XXIV. leto slavno držal ključe sv. Petra*

¹⁾ L. 1901 str. 79. 199.

ko je cesar **Franc Jožef I.** že 53. leto vodil težavno krmilo Avstrije, in ko je današnji blagoslovitelj, knezoškof **Anton Bonaventura Jeglič**, v Boga zaupajoči ustanovitelj zavodov nad tri leta molil in delal v vodstvu ljubljanske škofije, da bi ohranil mladino čisto, vzgojil duhovnike izobražene in čednostne ter tako vsestransko izpolnil škofovske dolžnosti.

Župnik v Šent Vidu je bil tedaj **Gregor Malovrh**, občini je načeloval župan **Anton Belec**, ki je bil vedno pripravljen pospeševatelj stavbe, za katero je arhitekt **Josip pl. Vancaš** kaj spretno izdelal načrte.

Vsemogočni Bog naj s svojo nebeško milostjo vse tako uravna, da se bodo iz globokih temeljev ponižnosti vzdignili visoki vrhovi poslopja ter učiteljem in učencem kazali varno pot v višave večnih prebivališč.

„Ko se je pismo prečitalo, sem spregovoril zbranim približno tako-le:

Preden položim vogelni kamen, naj Vam pojasnim postanek ideje za zavode, dosedanje delo in njihov pomen.

a) Postanek ideje.

Najpoprej se vprašajmo, ali so zavodi potrebni? — Misel, da bi se Alojzijevišče razširilo in spopolnilo z gimnazijo, sem podedoval že od svojih prednikov, ki so po nalogu vesoljnega cerkvenega zbora v Tridentu resno mislili, kako bi Alojzijevišču dodali še to, kar mu manjka. Misel torej ni nova.

Ali kaj pa je mene spodbudilo, da sem jo začel uresničevati? Najbolj me je v dno duše zaskelala izjava velike večine naše akademične mladine v avgustu

leta 1898, da krščanstva neče imeti za vodilo svojemu javnemu življenju. Prihodnji voditelji in učitelji našega slovenskega naroda so se s to izjavo krščanstvu nekako odrekli! Delovali bodo v našem narodu v duhu protikrščanskem! Groza!

Do sedaj te izjave še niso preklicali, pač pa se popolnoma po njej ravnaajo in v tem pravcu izobražujejo. O, pazim na gibanje med mladino, posebno med akademično mladino. Vidim sicer, da liberalizem umira. Gospodoval je v 19. stoletju in onesrečil je narode; dogospodoval je, izumrl bo. Ko zatisnejo oči starejši možje, ki so bili ž njim zadojeni in v njem žive, ne bo ga več: saj se mladina zanj ne vnema. Pač pa nam preté večje nevarnosti. Mladina še ni našla trdnih tal; samo toliko vidim da ne mara za krščansko, večno resnico, katero nam je prinesel sam Sin Božji, ampak jo zametava in sedaj blodi po raznih krivih potih. Toda vedno bolj se dozdeva, da nagiba na socijalni demokratizem, ki je s svojimi zapeljivimi družabnimi nauki stokrat nevarnejši od zastarelega liberalizma.

Zato je potrebno, da se za čase nevarnosti že sedaj pripravimo, ter moremo nevarnosti od našega ljudstva odbiti. Moramo torej vse poizkusiti, da si zraven dobrih duhovnikov vzgojimo tudi značajnih katoliških lajikov, kateri bodo vihteli zastavo krščanskega, edino pravega in za narod edino rešilnega socijalizma. Da, krščanskih izobraženih lajikov nam manjka, le malo jih imamo: treba jih vzgojiti.¹⁾

Za temi besedami sem povedal, kaj sem do sedaj delal in sem onda dodal: Letos sem moral razna dela oddajati, kar je jako kritično in težko. Vzel sem si dobrih svetovavcev in oddajanje se je samo po sebi

¹⁾ Škof. List 1901, str. 78.

tako izvršilo, da nikdo kaj temeljitega prigovarjati ne more. Dobil sem zanesljive osebe in cene ne predrage.

Ali imam sredstev, da bom mogel delo dovršiti? Ko sem bil še podvodja v semenišču in ud Vincencijeve družbe, je prišel k nam kot gost sloveč misionar in sicer ravno ob času, ko se je snovalo Marijanišče. Iz njegovega govora sem si te-le besede najbolj zapomnil: „Kaj velicega ne podvzemi, ako nimaš nič sredstev, to bi se reklo, Boga izkušati; čakati pa tudi ni treba, dokler nimaš vsega do zadnjega vinarja skupaj, to bi se reklo tajiti božjo previdnost, ampak zaupajoč na Boga začni, ko imaš precej sredstev v roki, za druge pa približno veš, kako in kje jih boš dobil.“ Tako je sedaj pri meni. Precejšnjo svoto imam, za ostalo pa približno vem, kje jo dobim: saj me moji duhovniki ne bodo zapustili, pa tudi verno moje ljudstvo mi bode ostalo zvesto in mi še nekoliko let darovalo vsako leto svotico, katero si bo od vsakdanjih potreb moglo odtrgati.

Ne morem Vam vsega dosedanjega razvitka natančno popisati: to pa rečem, da o pomoči božji nič ne dvomim. Naša naloga je, da ne delamo po svojem tempamentu in po svoji glavi, ampak da izkušamo spoznati voljo božjo: ako smo jo spoznali in podvzamemo to, kar Bog hoče, potem je uspeh gotov, ker kdo se bo Bogu zoperstavil? Mnoge okolnosti mi spričujejo, da je naše delo po volji božji, zato ga bo roka božja izpeljala. O, kolikokrat sem bil zavoljo raznih nepričakovanih težav žalosten in otožen, toda vselej takrat mi je kakor iz nebes prišla prav posebna tolažba: da, čutim, da je pri delu prst božji.

Ali vam je še treba pomena zavodov razlagati? Zavodi naj pripomorejo, da se med našim slovenskim ljudstvom utrdi, obrani in razširja kraljestvo božje. O preimenitnega namena in pomena! Ali ni Bog zato

ustvaril sveta in človeškega rodu, da si ustanovi svoje kraljestvo na zemlji, da bi se ljudje Njemu stvarniku klanjali, edino po njegovih postavah živeli in s tem zaslužili, da pridejo v kraljestvo nebeško, kjer bodo za svojo zvestobo uživali večno plačilo? Ali ni zato prišel sam Sin Božji iz nebes, da to kraljestvo zopet omogoči in utemelji? Oh, saj je zato učil večne resnice, zato je trpel in umrl! Ali ni zato ustanovil svete katoliške cerkve, da v njej in po njej vlada Bog nad vsem človeškim rodom? Da, ali ni zato sam Jezus pričujoč med nami pod podobo kruha, ali nam ni zato razodel svojega božjega Srca in njegove neizrečene neizmerne ljubezni, da nas z ljubeznijo premaga, ter se mi z ljubeznijo premagani v ljubezni Njega oklenemo in iz te ljubezni Bogu, Kralju svojemu zvesto služimo?

Našim zavodom je samo ta namen, da pospešujejo vse one prevzvišene namere, katere ima sam Bog pri delu stvarjenja in pri prečudnem delu odrešenja. Da, da, zavodi naši naj služijo pravi znanosti v luči večnih, ker od Boga razodetih resnic, zavodi naj služijo pravemu krščanskemu življenju po volji božji, zavodi naši naj služijo našemu slovenskemu narodu, da bolj gotovo doseže od Boga mu dani časní in večni namen.

Da ta božja ideja kar more sijajno iz zavodov odseva, zato bodo posvečeni kraljevemu Srcu Jezusovemu: Kraljevo Srce, Jezusovo naj tukaj vlada, iz zavodov naj prihajajo pogumni in neustrašeni boritelji duhovskega in svetnega stanu za kraljestvo božjega Srca Jezusovega, delujoči na to, da to kraljevo Srce vlada v posameznih srcih, v posameznih hišah in občinah, vlada nad vsem našim narodom. Ker se v tem kraljestvu sveti posebno prava znanost in čisto življenje, zato bo zavod za svetne stanove posvečen

sv. Tomažu Akvinskemu, oni za duhovnike sv. Alojziju — pa tudi v spomin dosedanjega Alojzijevejšča. Vse prizadevanje pa bomo postavili pod varstvo deželnega patrona sv. Jožefa in pod varstvo prečiste Device in božje Matere Marije.

Zato mi je drago, da bodo zavodi na podnožju Šmarne Gore, od koder naj jih varuje Devica Marija, in da je danes praznik prečiste Device Marije karmelske. Kaj pa more Marija Mati Jezusova bolj goreče želeli, kakor to, da Jezusa vsi ljubimo, da Jezusu vsi služimo, da Jezus in edini on nad nami vsemi vlada in kraljuje? Ali ne bo torej vsega dela podpirala in pomagala, da se srečno dovrši? O ko bi vam mogel dopovedati, koliko mi je do sedaj Ona pomagala! Ne, tudi pri tem delu mi bo na strani, saj se gre za kraljevanje njenega Sina nad vsem našim narodom. Prepričan sem, da bo Ona srca vseh vodila, kakor je potrebno za pomoč skupnega dela.

Da, skupno delo nas vseh so ti zavodi. V tem oziru smo mi slabo vzrejeni; duh liberalizma nas je cepil, ker je popolnoma sebičen: vsak naj za se skrbi, kaj so mu drugi mar? Proč s to sebičnostjo, tu imamo skupno delo; karkoli kdo po zavodih stori, koristil bo vsemu ljudstvu, vsej škofiji, pa tudi vsem Slovencem. To je krščansko: žrtvovati se za bližnjega! Pa le hitimo! Oh, potujoč po deželi opažam, kako ljudstvo peša in bolj siromašno postaja; bojim se, da pride čas, ko skoraj nikdo več ne bo mogel otrok šolati — pohitim torej in ustanovimo zavode dobro založene tudi za tako prežalostne čase, ki so že pred vrati, da, ki so deloma že nastopili.

Torej ne omagajmo pri začetem delu: sedaj pa grem, da kamen položim. —

Po govoru smo v kamen položili pismo, kamen lepo namestili in udarjajoč s kladivom izražali željo,

da bi delo s pomočjo Božjo srečno uspelo. Polaganja so se udeležili nekateri gg. kanoniki, drugi duhovniki, zastopniki „Danice“ in „Zarje“, župan šentviški in voditelji dela. Med tem so mogočno doneli šentviški zvonovi; šentviški pevci pa so posebno lepo in ubrano zapeli dve pesmi, eno na čast prečiste Device Marije, drugo na slavo domovine.

Veseli in zadovoljni smo se razšli.“ ¹⁾

8. Nadaljevanje.

Od julija 1901 pa do septembra 1905 so se zavodi dalje razvijali. Posebno leta 1903 in 1904 sem bil v velikih zadregah: primanjkovalo je denarja. Dobil sem hipotekarno posojilo od 400.000 K na škofijsko posestvo Gornji Grad. Pokojni knez Hugo Windisch-Graetz je s svojo vplivno besedo na merodajnem mestu pripomogel, da se mi je to posojilo dovolilo.

Moral se je napeljati vodovod iz hribov ob strani Št. Vida, kanale pa je bilo treba izpeljati prav v Savo. Samo to dvojce stane okoli 150.000 K. Odločil sem se za osrednjo kurjavo na nizki parni pritisek, za razsvetljavo s posebnim nič nevarnim plinom, za stroje pri perilu in druge potrebe. Vse to je napravilo veliko skrbi in premišljevanja in stroškov. Stavbenik pl. Vancaš je vse lepo vodil in mi svetoval. Prav mnogo mi je pomagal tudi g. Belec, župan šentviški.

Med tem sem pa tudi razmišljeval, kako bi vodstvo zavodov in gimnazije uredil? Popraševal sem po drugih zavodih, kamor sem poslal tudi one gospode, ki bodo vzgojo vodili. Sedanji rektor je videl zavode v Kalksburgu in v Oberhollabrunnu pri Dunaju, v Lincu in Celovcu. Generalni prefekt pa je šel v Ino-

¹⁾ Škof. List, 1901, str. 79, 80.

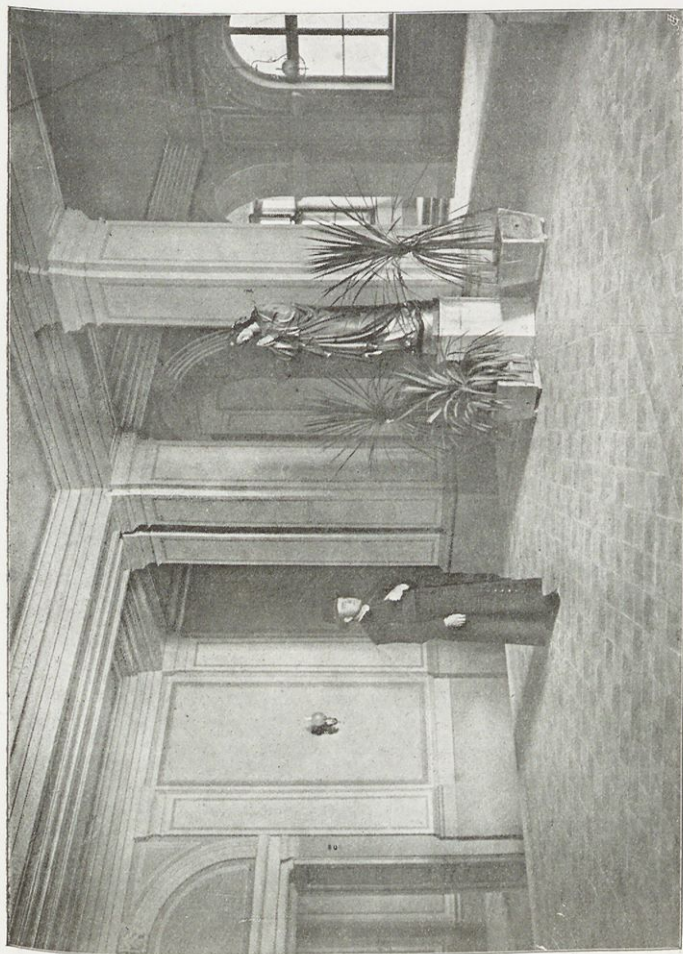
most, Pariz, Löwen, London in Rim, pa je povsod po več mesecev ostal, da si je mogel vse natančno ogledati.

Ves čas so mi gg. duhovniki zvesti ostali, sami so darovali, kolikor so največ mogli, v oporokah so se zavodov spominjali; pa tudi Vi niste zavodov pozabili vkljub vednemu nasprotovanju sovražnikov katoliškega verskega gibanja.

Gospodom dekanom sem dvakrat poročal o delu. O mojem poročilu pri shodu 23. aprila 1902 govori zapisnik: „Škof pripoveduje, koliko se je od lani do letos napredovalo. Meseca majnika se je začelo delati; na praznik karmelske Matere božje se je blagoslovil temeljni kamen. Pojavile so se sicer precejšnje zapreke, toda premagale so se in več se je dovršilo, kakor pa se je s početka za leto 1901. določilo. Za gimnazijo in za profesorje namenjeni del poslopja je prišel pod streho. Hvala Bogu, ki je dal ugodno zimo, in se je do božiča moglo delati. Za drugo poslopje so se izkopale kleti in pozidali temelji; le majhen del celega poslopja se je za nekoliko let odložil, ker se ne bo takoj potreboval, saj se ne bo začelo z vso gimnazijo.

Letos se bo mnogo delalo: vse pride pod streho, napravijo se tudi notranje stene in gimnazija se bo ometala; tudi vodovod se bo dovršil. Stroški bodo sicer ogromni; toda nad delom čuje previdnost božja in vse je tako napeljeno, da se bo delo moglo neprestano nadaljevati, razen ko bi kaka posebna nesreča prišla.

Prav ugodne so razmere pri škofijskih gozdih v Gornjem Gradu. Vlani nastavljeni novi oskrbnik se je z vnemo lotil dela. Brez velikih težav in brez izrednih stroškov se les seka in spravlja v dolino k žagam tudi na zelo nepristopnih krajih. Ves načrt je dogovorjen z vladnimi organi, ki so prišli na lice mesta. Bil je v Gornjem Gradu tudi ministerijalni svetnik

Glavni vestibul.

Rossipal, ki je oskrbnikove načrte odobril in škofu povedal, da se seka popolnoma v smislu gozdnih postav, da vsled tega gozdi ne bodo škode trpeli. O tem je škof bolj natančno spregovoril, da izpodbije strah nekaterih gospodov zavoljo neresničnih trditev liberalnih organov v Ljubljani in na Dunaju.

O denarnem stanju poroča gosp. kancelar Šiška: Minulega leta je bilo dohodkov nad 100.000 K. Posebno hvaležnost smo dolžni pokojnemn g. proštu dr. Klofutarju, ki je svoj imetek zapustil za zavode, iznosi nad 10.000 K, tudi † župnik Preželj je malo svojo zapuščino (okoli 1600 K) volil zavodom. Več gospodov je tudi sv. maše ustanovilo: glavnica iznaša 7080 K; take ustanove bodo velika pripomoč za vzdrževanje zavodov.¹⁾

Drugo poročilo na shodu 13. aprila 1904 se glasi: „O zavodih je škof povedal, da se ne morejo otvoriti letos, kakor je o času sinode mislil in upal; preveč je dela, moralo bi se hiteti in še bi se morda o pravem času ne dogotovilo. Zato se odprejo prihodnje leto in sicer z vsemi štirimi razredi spodnje gimnazije. Do tedaj bodo tudi gg. profesorji popolnoma pripravljeni; imeli bodo vse izkušnje in zahtevano poizkusno leto na kaki javni gimnaziji.

V zavodu bode gimnazija z ravnateljem in profesorji sama zase; le toliko bode v zvezi z vzgojnim zavodom in podrejena hišnemu rektorju, v kolikor bode to zahteval znanstveni napredek v šoli in razvoj dobre vzgoje v zavodih. Vzgojna stran se bode prav posebno negovala; vse se bode storilo, da se gojencem srce in volja tako izobrazijo in izpopolnijo, kakor to zahteva trden, čvrst, neomahljiv značaj v raznih borbah življenja.

¹⁾ Škof. List, 1902, str. 41, 42.

Vodstvo hiše in zavodov bo imel „rektor“, ki je že določen. Vzgojo bode neposredno vodil generalni prefekt. Gospodinjstvo bo v rokah usmiljenih sester, ki bodo imele svojo kapelico in bodo od zavodov popolnoma ločene. Pri uredbi zavodov so se uporabile vse moderne naprave. Izdalo se je do sedaj okoli 900.000 K; do septembra 1905. treba za vso uredbo v hiši, po šolah, učilnicah, spalnicah, kuhinji in kapeli še precej nad 500.000 K. Ker so cerkvene in državne oblasti dovolile uporabo večjega dela denarja dobljenega za škofijsko pristavo, ker gornje-grajsko posojilo še ni potrošeno in ker prispevki duhovnikov in vernikov obilno pritekajo, se bo potrebna svota dobila. Za vzdrževanje je deloma poskrbljeno, deloma se bo poskrbelo.¹⁾

9. Blagoslov kapele.

Zavodov nisem mogel odpreti l. 1904. Vendar sem pa onda mislil, da v septembru l. 1905 začnem s štirimi gimnazijskimi razredi. Toda mnogi so mi odsvetovali, posebno profesorji in vzgojitelji za zavode namenjeni so me nujno nagovarjali, naj odprem samo en razred in sprejemem za začetek le mladeniče z vsaj dozdevnim poklicem za duhovski stan. Vdal sem se, akoravno jako težko. Sedaj bomo lahko dobili samo nepokvarjene dečke iz dežele, nobeni gimnaziji ne bomo škodo delali, saj ne bo nobena zaradi nas dijakov izgubila, in bolj lahka, torej tudi bolj uspešna bo vzgoja malih dečkov.

Leta 1905 sem izdal poziv, naj se do srede julija oglase, ki bi hoteli priti v zavode za prvi gimnazijski razred. Oglasilo se jih je toliko, da smo jih morali polovico odbiti.

¹⁾ Škof. List, 1904, str. 53.

V soboto dne 16. septembra so se sprejeti mladenci zbrali v zavodu. V nedeljo 17. septembra sem blagoslovil krasno kapelo v zavodu in posvetil veliki altar v njej.

Po opravljenih sv. obredih sem zbranim dečkom tako-le izpregovoril: „Prvič smo zbrani v novem velikem učnem in vzgojnem zavodu sv. Stanislava. Vem, da ste sem prav radi prišli; marsikateri ste za sprejem silno prosili; tudi Vaši starši so močno hrepeneli, da pridete v ravno dogotovljene škofijske zavode.

Kaj boste pa v teh zavodih dobili, kaj se Vam v njih ponuja? Na ta važna vprašanja naj sedaj odgovorim.

1. Skrbelo se bo za Vaše telesno zdravje. Saj je ljubo zdravje velik dar božji: Kdor ni zdrav, ne more delati, ne more izpolnjevati svojih dolžnosti, sebi in drugim je v nadlego. Zato Vam bodo dobri Vaši poglavarji poskrbeli za zdravo hrano, poskrbeli bodo, da boste po trudu počivali, veselo poskočili in se tudi z igrami in telovadbo zabavali. Bog ima rad vesele otroke.

2. Navadili se boste pa tudi resnega dela, saj je Bog ustvaril človeka za delo, in kdor ne dela, naj ne jé, pravi sv. pismo. Ne boste delali z rokami, pač pa z umom, katerega imate tudi od Boga. Kaj ne, učili se boste, saj ste prišli v učne zavode. Berem Vam na Vaših očeh, kako srčno želite, da se mnogo lepega naučite, pa tudi velečastiti gospodje učitelji že komaj čakajo, da Vaši želji ustrežejo in Vas veliko lepega naučé.

V krščanskem nauku boste še bolj spoznavali Boga Očeta, ki nas je ustvaril, Boga Sina, ki nas je odrešil in Boga sv. Duha, ki nas posvečuje. Ko boste pa Boga in Njegovo dobroto dobro spoznali, gotovo ga boste ljubili in prav radi izpolnjevali vse, kar on hoče.

Zraven se boste učili raznih jezikov, učili se spoznavati zemljo, njeno obliko, njene dele, njene prebivavce; celo do neba boste poleteli, da spoznate ona svetla telesa, katera nad nami krožijo. Kaj ne, koliko zanimivega, lepega, spodbudnega boste tekom šolskega leta slišali.

3. Toda, kaj bi vam pomagalo, ko bi bili zdravega telesa, in bi si nabrali prav velike učenosti, ko bi bili pa zraven malovredni, hudobni, razuzdani mladeniči! Kaj ne, kaj takega nečete biti; saj ste ravno zato želeli priti v škofijske zavode, da bi mogli bolj lahko dobri ostati in tudi dobri in skrbni Vaši starši so Vas ravno zato v te-le zavode poslali, da Vas kaki sprideni mladeniči po mestih ne bi pohujšali. Kaj Vam je pa posebno potrebno, da boste dobri?

a) S v. v e r a. Saj ste se učili v katekizmu, da brez vere ni mogoče Bogu dopasti. In zares, kako bi Bogu dopadel, kdor zametuje njegovo besedo in sebe nad Njega stavi! Ali ni Bog neskončna resnica, ki ne more ne goljufati, ne goljufan biti? Ali nam ni On govoril po svojem Sinu Jezusu Kristusu, o katerem njegovo življenje, njegov nauk, premnoga prerokovanja in čudeži dokazujejo, da je zares pravi Bog! In ali nam sedaj Gospod Jezus Kristus ne govori po sveti katoliški cerkvi, kateri je podelil dar nezmotljivosti in katero poslušati je On zapovedal? Kdo bi se upal upreti sv. cerkvi? Uprl bi se Jezusu, uprl bi se Bogu. Za kazen pa Bog „dopusti, da popolnoma vso vero izgube in tavajo po teminah zmote. Vi pa boste v sebi vero vedno bolj utrjevali in si prizadevali po sv. veri živeti.

b) Potrebna Vam je p o k o r š č i n a. Pokorni moramo biti Bogu in onim, katere nam je On postavil za namestnike. Prvi za Bogom so starši. Od njih imate vse: življenje, hrano, obleko, vzgojo; oni so Vas tudi

sem poslali, da se kaj naučite in da postanete prav dobri krščanski mladeniči. Zato morate skrbnim staršem pač hvaležni biti. Toda kako? Najbolje, ako jih ubogate in vse to storite, kar Vam bodo tukaj Vaši poglavarji rekli, in je potrebno za ves Vaš napredek. Da, starši so Vas izročili poglavarjem tega zavoda, poglavarji so sedaj namestniki Vaših staršev, zato jih morate ravno tako ubogati. Pa tudi Bog tako hoče: saj veste, da v četrti svoji zapovedi zaukazuje pokorščino staršem in njihovim namestnikom. Pa tudi blagoslov četrte zapovedi božje boste dobili, ako boste ubogali; dobro boste napredovali, radi Vas bodo imeli Vaši poglavarji, veseli Vas bodo Vaši starši, ljubil Vas bode Bog. Iz pokorščine se morate držati predpisanega hišnega reda: točno vstati, učiti se, iti v šolo, skočiti k igram, priti k molitvi. Pokorni bodite ne zaradi strahu, da Vas pokarajo ali celo kaznujejo, ampak, ker Vas Bog vidi, ker Bog tako hoče in ker brez pokorščine ne bi mogli napredovati.

c) Razen trdne vere in radovoljne pokorščine Vam moram še eno čednost prav posebno na srce položiti. Jezus, naš Gospod in Zveličar, je rekel: „Blagor onim, ki so čistega srca, ker Boga bodo gledali.“ Kaj se pravi: Boga bodo gledali? Boga bodo gledali po smrti od obličja do obličja, na zemlji pa bodo lahko Boga spoznali, bolj lahko resnico izprevideli, resnico ljubili in v resnici ostali. Torej, ako hočete vedno v resnici ostati, zmote se pa obvarovati, bodite vedno čistega srca.

Kdo pa ima čisto srce? Oni, ki ni v strasteh. Kdor je togoten, svojeglaven, len, lažniv, opravljiv, hinavski, ta ni čistega srca, ima umazano srce in tak za resnico ne mara in ne bode Boga gledal. Prav posebno se pa o onem mladeniču pravi, da je čistega srca, kateri je sramežljiv in se mu gnusi vsaka nesramnost. Mladenič, ki je sramežljiv in varuje sv. čistost, ta bo vso

resnico ljubil, želel jo bo spoznati, rad jo bode sprejel in ostal na potu resnice, ki pelje do večne Resnice, do Boga, katerega bode gledal po smrti.

Bodite torej čistega srca. Le greha ne! Sklenite danes, da ne bote svojeglavni, da ne bote lažnivi, da ne bote hinavski, da ne bote prepirljivi, da ne bote leni, posebno pa sklenite, da ne bote nesramni, ampak sramežljivi zmeraj in povsod. Ako bi bili tudi sami, v temi, na skritem kraju, da Vas noben človek ne vidi: eden je, ki Vas povsod spremlja in gleda: Vač angelček varuh; eden je, ki Vas vedno vidi: sveti in pravični Bog!

4. Vera torej, radovoljna pokorščina in čistost srca, čistost od vsakega greha, posebno sramežljivost in nedolžnost srca so čednosti, katere naj dičijo Vaše duše, dičijo Vaše življenje. Ali naša narava je pokvarjena. Ne le v katekizmu ste se učili, ampak tudi sami že izkušate, kako smo na slabo nagnjeni, da hudo bolj lahko delamo, kakor pa dobro. Kaj ne, huda vojska je v našem srcu: nekaj nas opominja na lepo življenje, toda na grdo življenje nas pa nekaj še bolj vleče. Kje bi mogli dobiti pomoči?

a) Imamo pomoč najpoprej v molitvi. To že znate, da nam je za vsako zaslužno delo potrebna dejanska milost Božja, ki nam um razsvetli, da dobro spoznamo, in voljo vname in okrepi, da dobro tudi hočemo, in storimo. To milost dá Bog vsakemu, kdor ga prosi, kdor moli. „Kdor prosi, prejme, kdor išče najde, in kdor trka, njemu se odpre“, pravi nebeški naš Zveličar. Vidite, kako je za lepo čednostno življenje molitev potrebna. Zato bote tukaj precej molili: zjutraj in zvečer, v šoli, v obednici, posebno v cerkvi; da, tako bote srečni, da bote vsaki dan pri sveti maši. Pazite posebno na to, da pri jutranji molitvi napravite dober namen in pa trden sklep varovati se vsakega, posebno

navadnega svojega greha. Pri večerni molitvi morate pa vest izprašati, pokesati se in sklepe ponoviti.

b) Toda molitev še ni dovolj. Moč za zmago zoper naša huda nagnjenja in za lepo življenje zagemamo še prav posebno iz zakramentov sv. pokore in presv. Rešnjega Telesa. V zakramentu svete pokore dobimo novih moči, da nas strast ne premaga; pri svetem obhajilu pa nam Gospod Jezus sam vžge vročo ljubezen do Boga, do krščanskega življenja, posebno navdušenost za sv. čistost in pa gnus pred grehom. O kako srečni ste, da bote imeli dobrih duhovnih očetov in bote sv. zakramente vsaj enkrat na mesec prejeli! Le željno pričakujte dneva sv. izpovedi in sv. obhajila in onda se ne bojte: strasti bote zmagali, dobri, poštene bote ostali, da, napredovali bote v veri, v pokorščini, v čistosti srca.

c) Po molitvi in po sv. zakramentih Vam bodo pritekale vse potrebne milosti. Toda odkod? Oh, odkod? Iz presvetega Srca Jezusovega, kateremu je posvečen veliki altar. Poglejte prekrasno sliko božjega Srca Jezusovega! Kaj je Gospod Jezus storil, da nam pridobi milost Božjo? Postal je človek in se rodil v jaslicah, kakor jih angel drži, umrl je strašne in pregrenke smrti na križu, kakor ga drži sam v rokah in dal nam je sv. evangelij, kakor ga drži drugi angel, da se o vsem tem poučimo. Ker je presveto Srce Jezusovo vir vseh milosti, o kako moramo to Božje Srce častiti, kako ljubiti, kako se k njemu zatekati. Gospod Jezus sam zatrjuje, da bode v svoje Srce zabeležil one, ki ga časté in ljubijo. Ali bi ne bili radi v tem presvetem Srcu zapisani? Naj bode Gospod Jezus kralj naših src. Njemu se podvrzimo. Njegove zastave se oklenimo in pod Njegovim vodstvom hajd na sveto in zmagovalno vojsko zoper vse sovražnike krščanskega našega življenja!

d) Pa tudi prečisto Devico Marijo morate častiti. Lepo njeno sliko vidite tam na stranskem altarju. Strupeni peklenski kači je ona glavo strla; zato se je satan boji. Mati je Gospoda Jezusa ter ima kot mati nad Srcem njegovim neizrečeno veliko moč. Pa tudi naša mati je ona, ljubi nas in nas hoče srečne videti. Zato le k njej, da nam pomaga hudobne strasti zatreti in v ljubezni Jezusovi ostati. Da, kdor Marijo časti, se skoraj gotovo ne bodo izgubil; kdor pa Marije ne časti, se skoraj gotovo ne bode zveličal. O otročki moji, ljubite Marijo, prav nežno, prav prisrčno jo ljubite, pa ji posebno zaupno priporočujte krstno nedolžnost, sveto čistost!

e) Še sv. Jožefa ne smete pozabiti. Saj je on prečisti ženin prečiste Device Marije in skrben reditelj samega Božjega Sina. Glejte! On je Jezuščka rešil pred zalezovanjem hudobnega Heroda: naj tudi Vas reši pred zalezovanjem hudobnega duha. Le prosite ga vsak dan, da varuje Vas in da varuje Vašo hišo od zalezovanj hudobnega duha in tudi hudobnih ljudi.

5. V lep zgled naj Vam pa bode sv. Stanislav, katerega slika je na levi Zveličarjevi v velikem altarju in po katerem je tudi naš zavod ime dobil. Vaši duhovni očetje Vam bodo že povedali, kako je bil ta mladenič nedolžen, kako prisrčno je molil, kako nežno je ljubil prečisto Devico in Mater božjo Marijo in kako žarko je gorelo srce njegovo do Gospoda Jezusa v presvetem zakramentu. Ker ste v zavodu po njem imenovanem, zato ga morate prav posebno častiti. S svojo priprošnjo Vam bode pomagal, da ohranite nedolžnost, da radi molite, da ljubite prečisto Devico Marijo in Gospoda Jezusa skritega v presvetem zakramentu. Kaj ne, saj boste tako storili?

6. Za lepo življenje in za vedno napredovanje v lepem življenju Vas spodbuja tudi ravnokar oprav-

ljeno posvečenje velikega altarja. Pri posvečevanju ste opazili posebno trojen obred:

Najpoprej sem z blagoslovljeno vodo altar pokropil, potem sem ga na raznih krajih mazilil s svetimi olji, eden duhovnikov je pa vedno hodil s kadilom okoli altarja, nazadnje pa sem na peterih krajih altarja zažgal po štiri lučice in ko so pogasnile, smo altar pognili in lepo okinčali.

Ves ta obred pa pomeni trojen napredek Vašega dušnega življenja. Najpoprej se morajo duše oprati od madežev strasti in hudega poželenja vsaj v toliko, da se lahko obranite smrtnega greha, potem boste s pomočjo molitve in obilne milosti Božje, kar pomeni vedno kajenje in večkratno maziljenje altarja s svetimi olji, lahko napredovali v krščanskih čednostih, da nazadnje dosežete krščansko popolnost in bo v Vaših srcih gorela ter jih kinčala sveta, plamteča ljubezen božja, kakor so na altarju gorele lučice in ga sedaj okinčanega gledate.

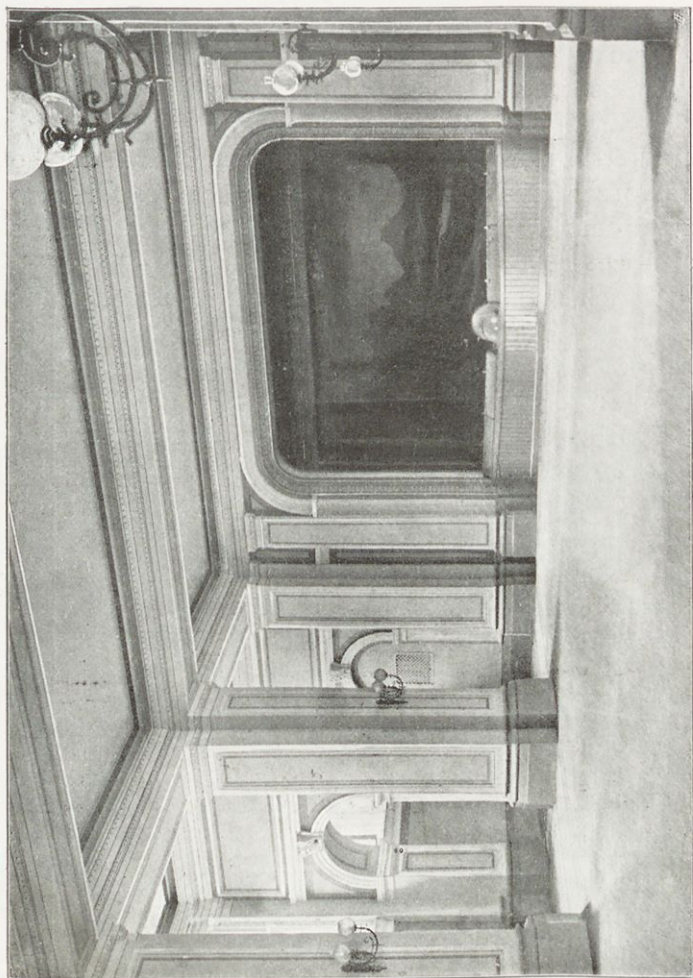
7. Sedaj sklenem svoj govor in svoje opomine. Naj Vas varuje sv. Stanislav, naj z maternim srcem nad Vami čuje prečista Devica Marija, naj Vas Gospod Jezus zapiše v svoje srce in podeli milosti, da ostanete stanovitni v dobrem do konca. Amen.¹⁾

10. Slovesna otvoritev.

Strah me je izpreletaval, bodo li vsi mnogoštevilni stroji dobro in skladno šli in delali. Hvala Bogu, vse je v redu. Mogel sem za dan sv. Mateja določiti slovesen blagoslov hiše in slovesno otvoritev zavodov.

Da bi mogli priti gostje iz Ljubljane, sem naročil poseben vlak do Vižmarjev in nazaj. Dan pred otvoritvijo sem povabil v Ljubljano vse gg. dekane na

¹⁾ Škof. List, 1905, str. 74—76.

Slavna dvorana s pozoriščem.

posvetovanje in jih prosil, naj še pri otvoritvi ostanejo. Za petje pri sv. maši sem naprosil šentviške pevce.

Pride dotični dan. Iz Ljubljane se je gostov precej pripeljalo. Šentviščani so izobesili zastave, postavili slavoloke in v procesiji goste in domača društva k zavodom pripeljali. Jako sem bil vesel.

Zavode blagoslovim. Generalni vikar prelat Flis daruje sv. mašo. Na koru pojo prav krasno in ubrano naprošeni pevci. Po sv. maši gremo v veliko, ukusno zasnovano dvorano, kjer pozdravim cenjene goste s sledečim govorom:

Želel sem naše zavode otvoriti prav skromno in na tihem. Pa od merodajnih strani se mi je svetovalo, naj priredim večjo zunanjo slovesnost; saj so zavodi delo vsega vernega ljudstva ljubljanske škofije in tudi pomenljivi za versko in narodno življenje slovenskega naroda; pa se spodobi, naj bode otvoritev slovesna.

Ustregel sem želji in sedaj stojim pred Vami, da dam račun o svojem postopanju javno ne le Vam, ki ste zavod s svojim obiskom počastili, ampak tudi vsem prijateljem in neprijateljem širom mile naše slovenske domovine.

1. Vsi moji predniki so želeli Alojzijevešču dodati gimnazijo, kakor je tudi njegov ustanovitelj škof Anton Alojzij nameraval. Želje pa niso izpolnili, ker so se jim ovire za tako delo dozdevale nepremagljive.

Ko sem v majniku leta 1898 prišel v Ljubljano, je tlela ista želja tudi v mojem srcu. Pride mesec avgust in slovenski dijaški shod. O tem se mi je sporočilo, da so naši akademiki skoraj brez izjeme javno in zasebno trdili, da nečejo krščanstva kot vodilo javnega življenja. Res, zatrjevalo se mi je onda od druge strani, da to poročilo ni popolnoma natančno, toda delovanje naših akademikov in mladih izobraženih mož namerava zmeraj bolj odločno krščanstvo kar

naravnost ne le izpodriniti iz javnega življenja, ampak sploh uničiti.

To resnično dejstvo me je spodbudilo, da sem resno premišljeval ustanoviti zavod še na širši podlagi, kakor ga cerkveni zbor tridentinski in sploh Rim resno priporoča vsakemu škofu. Tridentinski zbor in Rim mislita vzgojo mladeničev za duhovski stan: le ti naj bi dobivali v zavodu vso vzgojo in ves pouk od mladih nog, da bi neomadeževani in nepokvarjeni vstopili v sveti duhovski stan. Meni so pa misti dalje poletele in sem mislil še na drug zavod, kjer bi se vzgajali mladeniči za ostale stanove in bi tudi le-ti ostali verni, prepričani katoličani, ter po edino resničnih krščanskih načelih vravnavali vse svoje javno delovanje med našim narodom kot profesorji, odvetniki, uradniki in zdravniki.

2. Ko so me te namere prešinjevale in so mi razni sklepi dozorevali, sem napravil trojno pot še koj v jeseni leta 1898.

Šel sem v Lurd k prečisti Devici Mariji, ki je sedež modrosti božje. Njej sem se priporočil in ji tudi obljubil, da pridem zopet s prvenci zavodov, ako mi pomaga, da jih srečno dovršim.

Peljal sem se v Rim. Razkril sem svoje nakane slavnemu papežu Leonu XIII. Sv. Oče so jih odobrili, poguma so mi dajali, podelili sv. blagoslov in obljubili moliti za srečen uspeh.

Poprosil sem tudi zaslišan biti pri Njegovem Veličanstvu našem ljubljennem cesarju Franc Jožefu I. Njegovo Veličanstvo je moje namene odobrilo in najvišjo naklonjenost obljubilo.

3. Toda od kod sredstva? Za to je bilo treba poskrbeti, da me ne bi zadela ona evangelijska beseda: „Začel je zidati, toda dovršiti ni mogel“. Ko sem o tej točki premišljeval, sem se spomnil besedi

nekega gospoda lazarista, ki je o priliki duhovnih vaj Vincencijevim članom tako-le rekel: „ako hočeš kaj ustanoviti, nikar Boga ne izkušaj, ne začni, ako še nobenih sredstev v roki nimaš; toda tako dolgo pa tudi ni treba čakati, da bi imel v rokah že zadnji vinarček, ampak v Boga zaupaj in začni, ako nekoliko denarja v rokah imaš, za drugo pa vsaj nekoliko vidiš pot, po katerem ga boš dobil.“

Ogledal sem slične zavode v Celovcu, v Lincu in v Briksnu, pozneje tudi v Gradcu in Tridentu. Razvidel sem, da za nameravane zavode potrebujem najmanjše poldrugi milijon kron. Računal sem, kako bi mogel tekom let zbrati svoto, da dozidam in opremim poslopje, pa tudi glavnico za vzdrževanje zavodov. Nekoliko sredstev sem že imel na razpolago, za ostalo sem pa zaupal na radodarnost našega dobrega slovenskega ljudstva, na požrtvovalnost naše vzorne duhovščine in pa na svoje lastne dohodke. Proračunal sem, da bom zavode dozidal in precejšnjo glavnico za vzdrževanje nabral, ako mi bodo ti viri tekli petnajst let.

Nisem se zmotil. Potrkal sem na vrata duhovnikov in vernikov leta 1899. Darovalo se mi je tega leta nad 100.000 kron. Kaj ne, velikanska svota, posebno, ako pomislimo, da so zavodom večinoma nasprotni in ničesar ne darujejo oni krogi, ki imajo največ premoženja. In ta darežljivost duhovnikov in ljudstva še ni prenehala: od aprila lanskega leta do današnjega dne je prišlo darov zopet nekoliko nad 100.000 K. Do danes se je izplačalo za zidavo in za vse oprave okoli 1,100.000 K. Neizplačani računi, ki mi bodo sedaj predloženi, iznašajo še okoli 300.000 K. Zmanjkalo mi bo pa le nekoliko nad 200.000 K, za katere še ne vem, kje jih bom dobil. Nabiral sem do sedaj sedem let; ako vstrajajo dobri verniki in požrt-

vovalni duhovniki še osem let, poravnal bom dolg, sezidal še nedovršeni del in tudi precej glavnice mi bo ostalo za vzdrževanje.

4. Za načrte sem potreboval izkušenega arhitekta. Popraševal sem po naši domovini, toda nisem mogel zvedeti za moža, kateremu bi mogel velikansko delo zaupati. Poznal sem pa že prej izvrstnega, spretnega, da, ženijalnega arhitekta, ki nam je v Sarajevu več imenitnih zgradb zasnoval in sezidal. To je gospod Josip pl. Vancaš. Velikansko delo je rad prevzel.

Prosil sem ga, naj si ogleda najimenitnejše zavode v bližnjih pokrajinah. Ni se bal truda, pa je potoval v Celovec, v Briksen, v Linc in Oberhollabrunn. Povedal sem mu svoje nakane in ideje in sestavil je načrt, katerega izpeljanega sedaj gledate. Kako lepo obliko je dal zavodom, da ne izgledajo kot kaka vojašnica, in kako primerna je notranja razdelitev! Kdor bi hotel vse to proučevati, ta bi se čudil, koliko ženijalnega duševnega dela je v tej zgradbi! In kako bi opisal arhitektovo skrbno delo za razne naprave, za solidne podjetnike: da, bolj vestno, bolj nesebično, bolj naporno in bolj požrtvovalno ne bi bil gospod arhitekt mogel delati niti onda, ko bi mu šlo za njegovo glavo. Te vestnosti, požrtvovalnosti in solidnosti in navdušene ljubezni do stavbe mu nikoli poplačati ne morem, plača naj mu jo dobri Oče nebeški.

5. Ali, kaj bi mi koristili krasni zavodi, ko v njih ne bi imel spretnih profesorjev, vzgojiteljev? Pozval sem mlade duhovnike, če bi kdo imel poguma, iti na vseučilišče med akademike. Koj se mi jih je precej oglasilo. Iz dna srca spoštujem te mlade gospode, ki so navdušeni za sveto stvar, navdušeni za pravo izomiko ljudstva šli na visoke šole in se niso bali ne truda, ne raznih nevarnosti, pretečih jim od nekrščanskih, deloma popolnoma brezverskih vseučiliških profesorjev.

Od teh so sedaj štirje tukaj nameščeni; eden pride o vseh svetih; šest jih pa še nadaljuje svoje študije. Vsi sedaj nameščeni so že poučevali na raznih gimnazijah z jako dobrim uspehom, pa se zato čvrsto nadejam, da bode poučevanje v zavodu prav dobro.

Toda zraven profesorjev potrebujem še pravih vzgojiteljev otrok, ki jim bodo še bolj kot profesorji nadomestovali starše. Hvala Bogu, tudi teh sem dobil. Eden od njih si je ogledal zavode v Rimu, v Parizu, v Löwenu, v Londonu. Druga dva sta že pri mladini več let prav uspešno delovala. Vsi ti otroke ljubijo, vzgoje so se navdušeno poprijeli

Na čelu zavoda pa stoji mož, skromen sicer po zunanosti, toda ozir znanosti in ozir duhovskega življenja ponos in dika naše duhovščine, pa tudi ljubljenec vseh.

Da, velečastiti gospodje, za plemenito delo ste se žrtvovali! Vzgojili in dali bote slovenski zemlji pravih krščanskih značajev, ki bodo vsak v svojem poklicu delali v strahu Božjem, ki bodo vernemu Slovencu sijajen zgled vzvišenega krščanskega življenja, ki bodo med ljudstvom delali tako, da ga ne odvrčajo od Boga, ne odvrčajo od Zveličarja Kristusa, ne odvrčajo od sv. katoliške cerkve, marveč ga v zvestobi do cerkve, v ljubezni do Jezusa in v podložnosti do Boga le še bolj vtrjujejo. Delo v zavodih, mi je rekel general jezuitov, delo v zavodih je naše najbolj rodovitno delo, veliko bolj važno in uspešno je od dela v ljudskih misijonih.

6. Kaj pa Vam pomaga krasna palača, kaj bodo delali še tako navdušeni in izvrstni vzgojitelji, ako Vam hiša prazna ostane: tako so me plašili nezaupni možje.

Ko sem pozval vernike, naj za zavode petnajst let prispevajo, sem rekel, da bodo zavodi za vso ljubljansko škofijo, da bo s početka treba primerno svoto

plačevati in da le polagoma se bode manj plačevalo in le polagoma se bodo mladeniči tudi brezplačno sprejemali, v razmerju namreč kakor bo rasla glavnicna za vzdrževanje. Mislim tudi na ubožnost našega ljudstva, katero vedno bolj in bolj propada. Ako se krščanski organizaciji ne posreči to propadanje zaustaviti, mogli bi priti časi, ko starši svojih otrok ne bodo mogli v šole pošiljati, pa bi nam zmanjkalo duhovnov, zmanjkalo izobraženih mož v drugih stanovih. Zato hitim zavode dovršiti in potem zbirati glavnico, da se bodo nadarjeni mladeniči brezplačno ali le z malimi stroški mogli primerno izobraževati.

Začelo se je šolsko leto, pa pogledjmo, ali sem mogel izpolniti, kar sem obljubil in kar darežljivi verniki po pravici od mene pričakujejo.

V zavodu je sedaj 96 mladeničev: 69 za prvi gimnazijalni razred, 27 za pripravljavni tečaj. Med njimi je 45 Gorenjcev, 26 Dolenjcev, 20 Notranjcev (med njimi 6 Vipavcev), 3 so Ljubljancani in 2 Nekranjca: imamo toraj šolarčke iz vseh krajev naše škofije. Kaj pa plačujejo? Plačuje jih 24 po 400 K, 29 po 300 K, 2 po 250 K, 26 po 200 K, 1 plačuje 150 K, 3 po 120 K, 3 po 100 K in 1 po 50 K, 7 pa je sprejetih brezplačno. Ker se zanesem, da darežljivost duhovnikov in vernikov ne preneha, zato sem pri plači že prvo leto popustil več, kakor pa se je moglo pričakovati.

7. Kaj pa naj zavodi tem mladeničem dajo?

a) Najprej pouk v gimnazijskih predmetih. Učni načrt je tak, kakoršen mora biti v vseh avstrijskih gimnazijah. To bode lahko, saj imajo naši duhovni gospodje ravno tiste študije, kakor svetni gimnazijski profesorji: gimnazijo in vseučilišče. Pa kaj pravim ravno tisto, ne, imajo zraven še bogoslovne študije, kjer so se temeljito učili v vsej bogoslovski vedi in tudi v

modroslovju. Zato so pa še prav posebno sposobni za pouk v gimnaziji, ker bodo bolj lahko razlikovali, kaj je pravo znanstvo, kaj pa napačno znanstvo. Raznih usodepolnih zmnot pri predmetih zgodovinskih, posebno pa pri prirodoslovnih, se bodo prav lahko ogibali in obvarovali od njih mladeniče njim v pouk izročene. Ali ni to jako važno in imenitno?

b) Onda se bodo obvarovali mnogih nevarnosti za čednostno življenje. Dijak v mestu pride včasih v jako nevarno stanovanje, prav lahko zabrede med pohujšljive tovariše, brez težav dobi v roke slabe knjige in časopise, pa se izgubi za vekomaj. Zavodi bodo pa mladeniče vsega tega obvarovali: tukaj ne bo umazanih knjig in časopisov, tukaj ne bo pohujšljivih tovarišev, tukaj bodo vedno pod pazljivim očesom duhovnih očetov, pa se bodo obvarovali pohujšanja, neomadeževana bode njihova domišljija, čisto njihovo srce. Kolika sreča!

c) Torej raznih nevarnosti se bodo naši mladeniči varovali, navajali se bodo pa na vse dobro. Točnega reda se bodo držali, pridno in vztrajno se bodo morali učiti, na točno pokorščino se bodo navajali. Red, delo, pokorščina pa zahtevajo močno voljo, zahtevajo neprestano premagovanje samega sebe. S tem se vzgajajo značaji. In znano je, da mladeniči vzgojeni v dobrih zavodih, so pozneje v delu bolj vztrajni, v sklepih bolj odločni in stalni.

d) Mladeniči bodo tukaj živeli v strahu božjem: učili se bodo ljubiti presv. Srce Jezusovo, častiti prečisto Devico Marijo, posnemati svojega sv. zaščitnika sv. Stanislava, vodili se bodo mesečno k sv. zakramentu, da si pogosto očistijo srca od raznih madežev, da bolje spoznajo svojo slabost in pogubne strasti, da sklenejo vojsko zoper nje, da dobé božje pomoči in podpore za pošteno krščansko življenje.

Krščansko življenje je pa veselo življenje: pravi krščanski mladenič ni kislega obraza, na pol mrtev in pripognjene glave, ampak je vesel in poskočen, in ponosno dviga nedolžno, jasno svoje čelo.

8. Na čelu zavodov ni zastonj zapisano: »*Kristusu, Zveličarja sveta.*« Zavodi in prebivavci njihovi so lastnina Kristusova. Kristus naj v njihovih srcih vlada kot edini in najvišji kralj. Zato je tudi prekrasna kapela posvečena: kraljevemu Srcu našega Zveličarja, čigar umetno sliko ste videli v velikem altarju. Ta posvetitev zavodov naj nas opominja na tri imenitne stvari.

a) Kot Zveličar nas Kristus vse objema, vse v edinstvo združuje. In ravno pri teh zavodih, ki naj pripomorejo do tega, da Kristus vlada in bode zares nas vseh Zveličar, smo se res zedinili vsi: škof, duhovniki, verno ljudstvo, pa smo vsi za nje mnogo žrtvovali in bomo še. Pravim verno ljudstvo, pa ne samo ono po deželi, ampak tudi po mestih, saj so mi župnije po mestih lepih svot poslale. Tudi izobraženi posvetnjaki so v Srcu Zveličarjevem z nami združeni; sicer ne vsi, mnogo je od nas ločenih, toda število z nami združenih v isti ljubezni, združenih v istem namenu raste od leta do leta.

b) Kristusu, Zveličarju sveta! On je pa naš Zveličar tudi s tem, da nam je razodel večnih resnic, ter nas varuje zmot v našem nepremagljivem hrepenenju po resnici. Da, ravno po Kristusu, Zveličarju, se nam je pojačilo hrepenenje po resniči, in zraven poživil pogum, da naše raziskavanje ne bo zastonj. Katoličan hoče, da napreduje, da stoji na vrhuncu napredka. Saj smo tudi v zavodih uporabili ves moderni tehnični in mehanični napredek, pa tudi v znanstvu in nramnosti hočemo napredovati, nečemo zaostati.

Le enega napredka ne maramo, napredka v zmoti, napredka v hudobnosti, napredka v surovosti, ne,

tega ne maramo; zmoto, hudobnost, surovost sovražimo iz dna duše. Mi hočemo vednost in nramnost, kakor nam jo je prinesel naš Zveličar: ta živa resnica je premagala paganstvo, ona je omikala surove narode in jih pripeljala do one stopinje kulture, s katero se ponašajo evropski narodi. Po tej poti hočemo napredovati v luči naukov Zveličarjevih.

c) Kristusu, Zveličarju sveta! Ljubezen je Zveličarja napeljala na vse to, kar je On za naše zveličanje storil. On je prišel na svet za vse, prišel je iskat, kar je bilo izgubljenega. V evangeliju pri današnji sv. maši smo čitali, kako so farizeji mrmrali, ker je on z grešniki občeval. Pa kaj reče On? Reče, da ni prišel zavoljo zdravih, ampak zavoljo bolnikov, ker le ti potrebujejo zdravnika.

Taka ljubezen tudi nas napolnjuje in naj se v zavodih neguje. Mi sovražimo zmoto, z njo se ne bomo nikoli sprijaznili, ne sovražimo pa oseb, ki so v zmoti, ampak jih ljubimo v Srcu Jezusovem. Kar je rekel apostol Pavel, ko so ga njegovi rojaki preganjali, rečem tudi jaz: „Slovenci so, jaz tudi; slovenski narod ljubijo, jaz tudi; za korist Slovencev delajo, jaz tudi, morda več kot oni! Zato pa želim, da se vrnejo s pota pogubnih zmot, da se vrnejo nazaj k Bogu, nazaj na božje Srce Jezusovo, pa bomo skupno delali za mili naš narod, da ga ohranimo v zvestobi do Boga, v zvestobi do cerkve in na onem potu, ki vodi k časni in večni sreči njegovi.

9. Torej slogo, napredek v resnici in pravo krščansko ljubezen naj pomenja napis na čelu zavodov. Naj delovanje v zavodih pripomore k temu, pripomore, da edino Kristus vlada nad našim ljudstvom, in da se uresničijo besede: Christus vincit: Kristus zmaguje; Christus regnat: Kristus kraljuje; Christus imperat: Kristus zapoveduje. Da se tako zgodi, naj nam po-

maga prečista Devica in Mati Božja Marija, ki je sedež modrosti Božje. Da, k Tebi se obrnem, o Marija in prosim Te, stori, da po Tebi pride k nam kraljestvo Božje, kraljestvo presvetega Srca Jezusovega! ¹⁾

Po mojem govoru je popisal arhitekt Jos. pl. Vancaš zavode in vso njihovo opravo. Po govoru so si ogledali gostje zavode in so bili vsi iznenadeni videč, da vse, kar je v zavodih, stoji na vrhuncu najnovejšega napredka. Jaz sem pa iz dna duše Boga hvalil za pomoč, ki mi jo je ves čas dajal, in za sveto navdušenost današnjega dneva.

11. Opis poslopja.

Govor g. arhitekta pl. Vancaš ob otvoritvi zavoda sv. Stanislava v Šent Vidu nad Ljubljano.

Prevzvišena, prečastna, odlična gospoda!

Štejem si v posebno čast, da morem na vabilo prevzvišenega gospoda knezoškofa govoriti pred tako odličnim zborom in položiti račun o svojem petletnem delovanju.

Najprej imam prijetno dolžnost, da se v prvi vrsti zahvalim od vsega srca na milosti in neomejenem zaupanju, s katerim me je prevzvišeni knezoškof ves čas odlikoval, odkar me je k temu delu poklical iz Sarajeva.

A ne samo prevzvišenemu knezoškofu, ampak tudi vsem onim se zahvaljujem, ki so me podpirali pri izvršitvi tako velikanskega dela, ki je namenjeno, da bo podlaga srečni bodočnosti slovenskega naroda, saj „na mladini sloni svet!“

Odlični zbor! Ako se poslužujem pri tem govoru svojega materinskega hrvatskega jezika, ne vzemite za zlo, saj govorim jezik naroda, ki se, hvala Bogu, razume s slovenskim narodom.

¹⁾ Škof. List, 1905. str. 76—79.

Pričenjam s kroniko zidanja tega zavoda. Po zimi leta 1900. mi je sporočil prevzvišeni knezoškof, da namerava vsem modernim zahtevam ustrezajoč zavod zgraditi, kjer bi se slovenska mladina v srednješolskih naukih naobraževala in krščansko odgojevala. V ta namen sem bil poslan po Avstriji, da si ogledam najboljše zavode in na podlagi nabranih izkušenj čim boljši načrt predložim. Ta načrt bi se imel obistiniti na zemljišču kn. šk. pristave pri sv. Petru v Ljubljani.

Načrt je prevzvišeni gospod knezoškof odobril, a moral se je primerno predelati, ker je stavbišče pri sv. Petru postalo vsled nameravane regulacije nespodobno za izvedbo teh velikanskih zavodov. Po posredovanju šentvidske občine, zlasti gospoda župana Belca in preč. g. župnika Gregorja Malovrha, je nakupil prevzvišeni gospod knezoškof svet v Šent Vidu pri Ljubljani v velikosti 16 oralov v prekrasni in zdravi legi in v bližini Ljubljane.

Čeprav so vsled eksponiranega položaja nastale nekatere težkoče, in je bilo treba skrbeti za lasten vodovod, za lastno razsvetljavo in kanalizacijo do tri kilometre oddaljene Save, se mora vendar priznati, da je za stavbo primernejša lega v Šent Vidu kakor v Ljubljani, ker sta za zavod potrebna mir in samota mogoča le na periferiji ljudskih središč, ne pa v bučni in nemirni okolici, kakor v velikem mestu, kakršno je Ljubljana.

In ako si ogledamo situacijo drugih sličnih velikih zavodov n. pr. Petrinuma v Lincu, Norbertinuma v Briksenu, kalsburškega jezuitskega zavoda i. t. d., ki niso slučajno, ampak po dobro namišljeni nameri postavljeni na samoti ali vsaj dosti daleč od mest, mora se trditi, da je lega tega zavoda zelo srečna in da vzvišenemu namenu izvrstno služi.

Preden preidem na popis stavbe, hočem na kratko načrtati zgodovinske dogodke stavbe same.

Lepa misel, da naj se ustanovi katoliška gimnazija, ki jo je na prvem katoliškem shodu v Ljubljani pred 13 leti izrazil preč. gospod kancelar Josip Šiška, je rodila lep sad, ker so prispevki prihajali od vseh strani, zlasti je spomina vreden dar nekega upokojenega župnika, ki se je posebno vnel za katoliško gimnazijo.

Prevzvišeni knezoškof se je pri nastopu svojega visokega zvanja takoj oprijel one ideje in jo s svojo znano ognjevitostjo želel čim preje obistiniti. Komisijski ogled se je vršil 1. maja 1901., in 20. maja istega leta je blagoslovil preč. g. župnik Malovrh stavbišče in prvi pot zabodel z lopato v zemljo v imenu Očeta in Sina in svetega Duha.

Pod vodstvom mojega namestnika g. arhitekta Trumlerja in g. asistenta Fr. Liebischa je započel stavbni podjetnik g. Holz z velikim številom delavcev izkopavati kleti in temelje, tako, da se je že 12. junija 1901. pričelo z betoniranjem fundamenta na levi, jugozapadni strani poslopja.

Ko je stavba dospela do podnožja, je prevzvišeni knezoškof slovesno blagoslovil in položil ogelni kamen. V kamen se je položila pergamentna listina v večni spomin tega za slovenski narod tako znamenitega dogodka.

Na listini je bil napis:

***In Gloriam Dei O. M.
et honorem B. M. V.***

invocato juvenilis Martyris S. Viti patrocinio lapis iste benedictus et locatus est fundamento aedium promovendae inter juvenes virtuti ac scientiae dicatarum die 16. Julii anno Jubilaei saecularis 1901. cum Leo P. XIII. ab adamantino sui sacerdotii jubila eo plus triennio functus in annum XXIV. claves Petri gloriosissime in Cathedra tenebat,

Franciscus Josephus I. imperator expletis decem lustris tertio iam anno pergravia regebat Austriae gubernacula et sacro hodie perfungens ritu Deo fretus Instituti auctor Princeps Episcopus Antonius Bonaventura Jeglič ultra triennium dioecesi Labacensi cum oratione navabat operam, ut mores juvenum servaret puros, ut Clerum sibi educaret scitum vitaeque integrum sicque singulis et omnibus officio Antistitis profuisse inveniat.

Parochiae S. Viti tum praeerat Curator animarum Gregorius Malovrh, communalia vero loci „župani“ dignitate moderabatur Antonius Belec, promptissimus fabricae fautor, cuius struendae lineas Architectus Josephus de Vancaš faberrime praescripsit.

Quod Deus Omnipotens sic benevertat gratia coelesti, ut feliciter surgentia de fundamento humilitatis aedium cacumina securam doctis docendisque monstrent viam ad sublimiora mansionum aeternarum.

† **Antonius Bonaventura,**
episcopus;

Joannes Flis,
vicarius generalis;

Franciscus Liebisch,
Fabricae dir. assistens.

Thom. Kajdiž,
Can. Flach. Wollwiz.;

Dr. Joannes Kulavic,
canonicus senior;

Josephus Erker,
Canonicus eccl. cath. Labacensis, Parochus eccl. cath.;

Joannes Sušnik,
can. Schiffer. et dec. distr.;

Joannes Sajovic,
canonicus;

Dr. Andreas Karlin,
canonicus eccles. cathedr.;

Anton Belec,
župan;

Gregorius Malovrh,
parochus et consil.;

Ferdinandus Trumler,
laborum director;

Josephus de Vancaš
architectus;

Joannes Holz,
aedificator.

Konec leta 1901. je prišla gimnazijska, to je prednja stran, pod streho.

V letu 1902. je bilo sezidano do pod streho desno krilo, kar je dovršil do 26. julija stavbni pod-

Arhitekt Josip pl. Vancaš.

jetnik Holz, a potem, ko je g. Holz radi bolezni zgradbo prepustil g. arhitektu Trumlerju, je stavbinsko upravo prevzel začasno g. Jos. Jakusch in za njim g. Adolf Böß, ki je do konca ostal moj namestnik.

Leta 1903. se je gradila slavnostna dvorana in kapela, notranje in zunanje zidovje pa se je ometavalo. L. 1904. in 1905. se je gradil vodovod, oskrbovala kanalizacija, planiral svet okrog poslopja, napravljajl park in vrt, postavljali so se stroji, izvrševala so se slikarska in pleskarska dela, postavljali altarji, tlakovali podi, tako da je prevzvišeni gospod knezoškof mogel 17. septembra posvetiti veliki altar in čitati na njem prvo sv. mašo.

Prihajam sedaj k popisu poslopja samega.

Isto predstavlja skupino štirih glavnih delov:

sprednji del obsega gimnazijo z uradnim prostorom in profesorskim stanovanjem;

desna stran s čveterokotnim krilom in z velikim srednjim dvoriščem je semeniški zavod z učnimi sobami, spalnicami za učence, ki se hočejo posvetiti duhovskemu poklicu; na levi je konviktovsko krilo (enako semeniskemu) namenjeno učencem, ki se vzgajajo za svetne stanove; med oba oddelka v sredi je sezidana v pritličju slavnostna dvorana s popolnoma urejenim gledališkim odrom, nad njo kapela skozi dvoje nadstropij, zadaj je gospodarski oddelek s kuhinjo, s shrambami, perilnico, s prostori za stanovanje usmiljenk, ki oskrbujejo gospodinjstvo, in z dvema obednicama za semeniščnike in konviktorce.

Vse poslopje je preračunjeno za 400 gojencev, a za sedaj levo konviktovsko krilo ni še dovršeno, ampak učenci so začasno nameščeni v drugem nadstropju desnega semeniškega krila.

V pritličju tega oddelka imajo profesorji svojo čitalnico, tu je glasbena dvorana, tu so sobe za strežnike in služabnike, na koncu je še oddelek za bolnike. V gimnazijskem krilu je v pritličju, samo da dva metra nižje, telovadnica, ki je najmoderneje opremljena, in $21\frac{1}{2}$ m dolga in $6\frac{1}{2}$ m široka; dalje je prostor za na-

rodopisno zbirko in moderno opremljeno kopališče z 12 pršnimi kopeljami preskrbljenimi s toplo in hladno vodo.

Obsežni in $2\frac{3}{4}$ m široki hodniki v skupni dolžini 1560 m spajajo posamezna krila poslopja.

V kletéh, ki se malone pod celim poslopjem nahajajo, sta nameščeni dve kurilni centrali, od katerih se vodi par z nizkim tlakom $\frac{1}{2}$ atmosfere po vsem poslopju, da razgreva s pečmi (t. j. radiatorji), ki so sestavljene iz železnih cevi, prostore tako, da bo pri zunanji toplini -20°C znotraj mogoča toplota $+20^{\circ}\text{C}$. Sveži zunanji zrak se dovede do peči, v peči se ogreje in kroži po prostoru in se more v slučaju potrebe z ventilacijskim otvorcem odpeljati pod sobnim stropom do podstrešja. Vsaka peč ima svojo parno zapiralo, tako da se sobe ogrevajo, kakor je treba, in se radi tega taka centralna kurjava res sme imenovati varčna.

Za kurjavo kapele in slavnostne dvorane se nahajajo v kleti železni kaloriferi, od katerih se gorki zrak odvaža do teh prostorin. Za te prostorine in za spalnice je projektirana toplota 15°C .

Hodniki in stranišča so tudi temperirana s parnimi cevmi, ki so ali v zidnih dolbinah vzdane ali zunaj položene.

Obe centralni kurjavi sta v kleti. Položaj jima je tak, da se vse peči približno enako ogrevajo, zakaj znano je, da je temperatura nižja, če je pot za paro daljša.

Prva centrala se nahaja v oglu semeniškega krila, in je odločena za kurjavo onih prostorov, ki potrebujejo samo po zimi par, torej gimnazija, profesorska stanovanja, učne sobe, spalnice in z istimi združeni prostori.

V tej centrali so nameščeni trije parni kotli, vsak s 42 m^2 kurilne površine. Kotli so polni vode, ogenj pa prihaja skozi sistem cevi in greje vodo, odhaja pa

kot dim v 30 m visoki dimnik. Vsak teh dveh kotlov se more samostalno porabiti, tako da zadostuje eden za milo zimo, za strogo zimo pa sta potrebna dva. Tretji kotel je pa za reservo, ako se kak kotel kaj pohabi, ali če se čisti.

Parni pritisek je zelo nizek, ima namreč $1/2$ atmosfere, in se z avtomatično napravo za dovajanje zraka sam regulira, tako da je vsaka nevarnost izključena. Velika prednost centralne kurjave pred navadnimi pečmi je v tem, da je pri centralni kurjavi samo eno kurilno mesto, en dimnik, en prostor za premog in, kar je poglavito, da ena sama oseba za celo hišo kurjavo oskrbuje.

Druga centrala se nahaja bolj zadaj v severnem delu poslopja in služi za kurjavo onih prostorov, ki potrebujejo toplote skoro vse leto; ti so: kuhinja, perilnica, kopelj in v slučaju potrebe bolniške sobe. V tej centrali sta dva kotla, vsak s 24 m² kurilne površine, zvezana s kotli za napravo gorke vode, potrebne v kuhinji, perilnici, pekarni in kopeli.

Ker se od vseh peči ohlajeni par, kot kondenzirana voda, ki ima še vedno precej visoko temperaturo, zopet zbira v kotlih, zato je mogoče v eni uri zopet par dobiti v kotlih in brez težave že rano zjutraj imeti tople prostore.

Nedaleč od te druge kurilne centrale v sredi zadnjega dela poslopja pod kuhinjo je perilnica za perilo, opremljena z vsemi potrebnimi stroji.

Perilo se pere s parom v bobnu, ki ga goni motor, izplakuje se v kadi z lopatastim kolesom, in voda se izžema s centrifugami, ki jih tudi goni motor-ska sila. Perilo se popolnoma posuši v parni sušilnici pri 60° C topline, tako da se v 1 ali 2 urah posuši, poravna in more takoj likati.

Poleg perilnice se nahaja v kleti tudi parna pekarna s stroji za mešanje moke, gnetenje testa, deljenje

v enake kose itd. Tudi te stroje goni motorska sila, ki jo proizvaja motor na bencin z 12 konjskimi silami, postavljen v ozadju zgrajene hišice. Isti motor se rabi tudi za zračni kompresor, ki je potreben za dviganje nečiste vode v kanalizaciji. Vse druge kletne prostorine se rabijo kot shramba za razno blago. Tu se tudi lahko izdeluje led.

Kakor sem v uvodu opomnil, je bilo potrebno za zavod izpeljati poseben vodovod z bregov južno od Šent Vida. Od štirih z betonom obzidanih studencev se dovaja gorska voda po železnih ceveh v betoniran nabiralnik (reservoar), ki obsega 200 m³ prostora. Ta množina vode zadostuje zavodu za teden dni, tudi ko bi nič vode iz studencev ne priteklo, ali ko bi v poletnih mesecih manj vode priteklo, kakor po navadi. To vodo je dr. Kramer v Ljubljani kemično preizkusil in spoznal za dobro pitno vodo.

Nabiralnik leži blizu 50 metrov nad pritličjem zavoda. Če se računa za izgubo pritiska 20 m, ima voda v zavodih še vedno 3 atmosfere pritiska. Ta tlak pa je zadosten tudi v slučaju ognja za hidrante, ki jih je 10 v poslopju in na vrtovih. Dnevno priteče iz nabiralnika okoli 40—50 m³ vode, kar zavodu za uporabo popolnoma zadostuje. Ob času suše, v juliju in avgustu, se vode ne more porabiti več kakor 26—30 m³ na dan, toda ker so tedaj počitnice in se torej manj vode porabi za pranje itd, uporabi se lahko preostanek za stranišča, ki so iz zdravstvenih^o ozirov prirejena, da se izpirajo z vodo.

Ko bi se pa pozneje radi obilnega polivanja in škropljenja vrtov pokazala potreba za večjo množino vode, se bo morala voda iz podzemlja črepati, za kar se bo tudi uporabil bencinski motor.

Nastane pa vprašanje, zakaj se takoj iz početka ni mislilo mesto na studence na črepalnico. Tu moram

odgovoriti, da je tudi pri črepalnici nabiralnik na višini potreben, da more priti voda k potrebnim iztokom v hiši, tudi je gorska voda boljša pijača, kakor podtalna. Zato vodovod ni odveč, ampak potreben, ki se pa more eventualno spopolniti z navrtanim vodnjakom s črepalnico.

Ko je nastopilo vprašanje glede razsvetljave, se je moralo zopet na nekaj samostalnega misliti, ker bi bilo predrago dovajati plin ali elektriko iz Ljubljane.

Dalje je bilo razmotrivati vprašanje, ali lastno električno centralo ali pa plinsko napravo. Za električno centralo govori zlasti enostavna manipulacija, a proti isti predraga inštalacija in predraga luč pri razmerno slabem efektu. Računi so pokazali, da bi električna razsvetljava skupaj s stroji, akumulatorji, kabli in svetilnicami stala 70.000 K, 1 ura razsvetljave ene žarnice z močjo 16 normalnih sveč po 3 vinarje. Radi tega se je prevzvišeni knezoškof na moj predlog odločil za plinsko razsvetljavo. Od predloženih treh plinskih ponudeb, to je za acetylen, za Sirius-plin in za hydririn-plin, smo se odločili za zadnje imenovanega in poverili delo inženirju Maasu na Dunaju, da dobi potrebne Amberške plinske stroje. Za ta sistem so govorili stroški inštalacijski (skupno 38.000 kron) in cena luči (3 vinarje za eno Auerjevo svetilko od 70 do 80 sveč). Krasna luč, mirni plamen, brezstrupni plin, — vse to je posebno važno — dalje najpreprostejša manipulacija pri plinskem stroju, so prednosti te plinske razsvetljave.

V plinarni, v malem prostoru poleg motorja, se nahajata dva dvostroka plinska stroja; večji se rabi, kadar je celo poslopje razsvetljeno, manjši pa, kadar manj svetilnic gori, n. pr. ob počitnicah, kar je potrebno z ozirom na varčno uporabo razsvetljave.

Posebne težave je povzročevala kanalizacija, zlasti pa odvajanje fekalij od zavoda.

Kakor je znano, Šent Vid nima kanalizacije, a navadna grebenična jama ni bila dovoljena z ozirom na eventualno nevarnost za okuženje tal in z ozirom na 3 km oddaljeni ljubljanski vodovod, direktna kanalizacija pa radi slabega pada sploh ni bila mogoča; misliti se je moralo torej na drugačen način odprave fekalij.

Ker je bilo iz gospodarskih ozirov želeti, da se goste fekalije za gnojenje polja pridrže, je bilo treba le fekalno vodo od poslopja v blizu 3 km oddaljeno Savo odvoditi. V ta namen se je sprejel projekt trdke Brückner in drugov iz Gradca, da se naredi do greznice trodelni čistilnik (Kläranlage) za fekalno vodo, kjer se po naravnem točenju nečista voda tako očisti, da jo je mogoče odvajati po 6 cm širokih ceveh, dočim bi se morale sicer uporabiti za fekalije 60 cm široke cevi, ko bi bil odtok sploh mogoč. Če se pomisli, da je radi preslabega in neenakega pada (okoli 1 mm na meter), kakor sem rekel, sploh nemogoče bilo izpeljati direktno kanalizacijo v Savo, smo morali ostati pri zgoraj napominanem sistemu, da se namreč samo fekalna voda odvaja v Savo. Pa tudi pri tej napravi so se stavile velike težave, ker smo prišli pri večjem delu kanalizacije v globini 8—9 metrov na skalovje, ki bi se moralo razstreljati z dinamitom.

Težko delo, nerazmerno veliki stroški, so dali zopet nove skrbi, ker bi samo izkopavanje stalo do 50.000 K. Iz tega razloga je izvedena sedaj po firmi Brückner in dr. naprava, ki po sestavi mamutove črepalnice s stisnjenim (komprimiranim) zrakom vzdiguje fekalno vodo za 9 m višje, tako da je mogoče brez težavnega prekopavanja izvesti kanalizacijo do Save. Dvojni signali iz greznice javljajo avtomatsko v strojnici, kdaj treba fekalno vodo vzdigniti; o počitniških mesecih, kadar motor, ki goni tudi zračni kompresor, ne gre, dviga pa fekalno vodo naprava na

vitelj (Göppelwerk), ki jo goni konj. Ta reserva daje popolno garancijo tudi za ta slučaj, kadar mamutova črepalnica ne bi delovala.

Vrnimo se zopet nazaj k poslopju samemu, da opišem še kak zanimiv del. V sredini celega poslopja, prav v njegovem osrčju, je sezidana kapela in tudi med vsemi deli najbogateje okrašena. Prostor kapele po stropih v tri ladije razdeljen je 18 *m* širok in 24 *m* dolg, sega pa skozi prvo in drugo nastropje. Kapela je banjasto obokana v glavni ladiji, v stranskih pa križasto. Oboki so betonasti z železnim omrežjem po sestavu Monierovem in 8 *cm* debeli. Taki oboki imajo prednost med opečnimi, ker ne povzročujejo skoro nikakega pritiska na stranske ali zunanje stene. Cerkev je zelo ukusno poslikal g. Anton Jebačin, in inomoška stekloslikarnica jo je okrasila z večinoma figuralno slikanimi okni. Najlepši okras kapele pa so trije altarji, ki jih je po mojih načrtih umetniško izvršil g. Andrej Rovšek. Stranski altarji so iz lipovega lesa, veliki altar pa deloma lesen, deloma iz raznovrstnega marmorja. Za altarje je naslikal zgodovinski slikar Josip Kastner na Dunaju slike in sicer za veliki altar: presv. Srce Jezusovo, sv. Stanislava in sv. Alojzija, za stranska altarja pa Mater božjo in sv. Jožefa. Ukusni tlak iz desiniranih keramičnih ploščic je oskrbela hrv. tovarna „Zagorka“ v Bevekovščini, in lepe hrastove klopi mizarska tvrdka Binder v Ljubljani. Pročelje večinoma dvonastropne stavbe je izvršeno v slogu italijanske renesanse; tudi kapela in drugi arhitekturno izdelani prostori so renesansko okrašeni.

Zanimati utegne koga število posameznih delov, iz katerih obstoji stavba.

Za stavbo se je uporabilo 51½ milijonov opek, 30 železničnih voz železnih traverz, 15 1/2 *km* raznih cevi (od 3—127 *mm* premera).

Hiša ima 410 vrat, 880 oken, za katera je bilo treba 4000 m² stekla. Skupni strošek stavbe z notranjo opravo iznaša okoli 1,333.000 kron. Stavba zavzema 6050 m² zazidane površine, 1 m² stane torej 205 K, in to z notranjo opravo vred.

Skupni strošek zgradbe se deli:

a) na stavbo samo	980.000 K
b) na centralno kurjavo, vodovod, plinsko razsvetljavo, motor in kanalizacijo	280.000 „
c) na notranjo opravo poslopja, ka- pele, odra in šolskih prostorov	53.000 „
d) na napravo vrtov in ograje .	20.000 „

Skupaj 1,333.000 K

Na koncu naj mi bo dovoljeno navesti glavne tvrdke in može, ki so me podpirali v izvršitvi tega velikanskega dela.

Stavbinska dela so izvršili razen že umrlega stavbenega mojstra Holza, g. arhitekt Ferdinand Trumler, betonska dela in tlakovanje g. Seravalli, opeko so dovažali kranjska stavbinska družba, gospoda Peterca in Tönnies, kamnoseška dela so prevzeli gg. Vodnik, Čamernik in Toman, tesarska dela gg. Lehner in Zakotnik, ki sta tudi strehe pokrila z zarezo opeko tvrdke Vidic in drugovi. Dvorana in kuhinja sta tlakovani z asbestnim tlakom, okna in vrata so delo l. kranjske mizarske zadruge v Šent Vidu, steklarska dela je izvršil g. Frančišek Kollmann, ki je tudi daroval večji del slikanih oken v kapeli; ornamentalni okraski na pročelju in v kapeli so delo tvrdke Suppan in Haushofer v Gradcu, pleskarska dela sta prevzela brata Eberl v Ljubljani. Hrastove pode je oskrbel g. Josip Goljevšček iz Gorice, železne traverze pa g. Hammer-schmidt iz Ljubljane, dočim je gosp. Anton Belec v

Šent Vidu prevzel ključavničarska, kleparska in strel vodna dela.

Notranja oprava je bila poverjena mizarški za drugi, gg. Madile-Wutscher in g. Dostalu, oprava telovadnice pa tvrdki Plachkowitz na Dunaju.

Studence in nabiralnike je obzidal g. inženir Konrad Lachnik, pekarno je uredila specialna tvrdka Werner in Pfeleiderer na Dunaju, hišne prostore je poslikal g. Dragotin Lipovšek, svetilke je napravil g. R. Ditmar na Dunaju; svečniki, križi, kelihi so delo g. Ivana Kregar, ki je tudi dve svetilki za večno luč daroval; gledališki oder v slavnostni dvorani je uredil c. kr. dvorni oderski nadzornik Bretschneider.

Zasluge in dela tvrdke Brückner in njenega inženirja Zaruba, dalje inženirja Maas, kiparja Rovška in slikarja Jebačina sem že prej z največjim priznanjem imenoval.

Razen imenovanim sodelovavcem naj na tem mestu svojo posebno zahvalo izrazim še svojim namestnikom v stavbinski upravi gg. Trumlerju, Liebischu, Jakuschu in zlasti Bößu, ki je do konca ustrajal pri meni in energično in umno pomagal premagati vse težave.

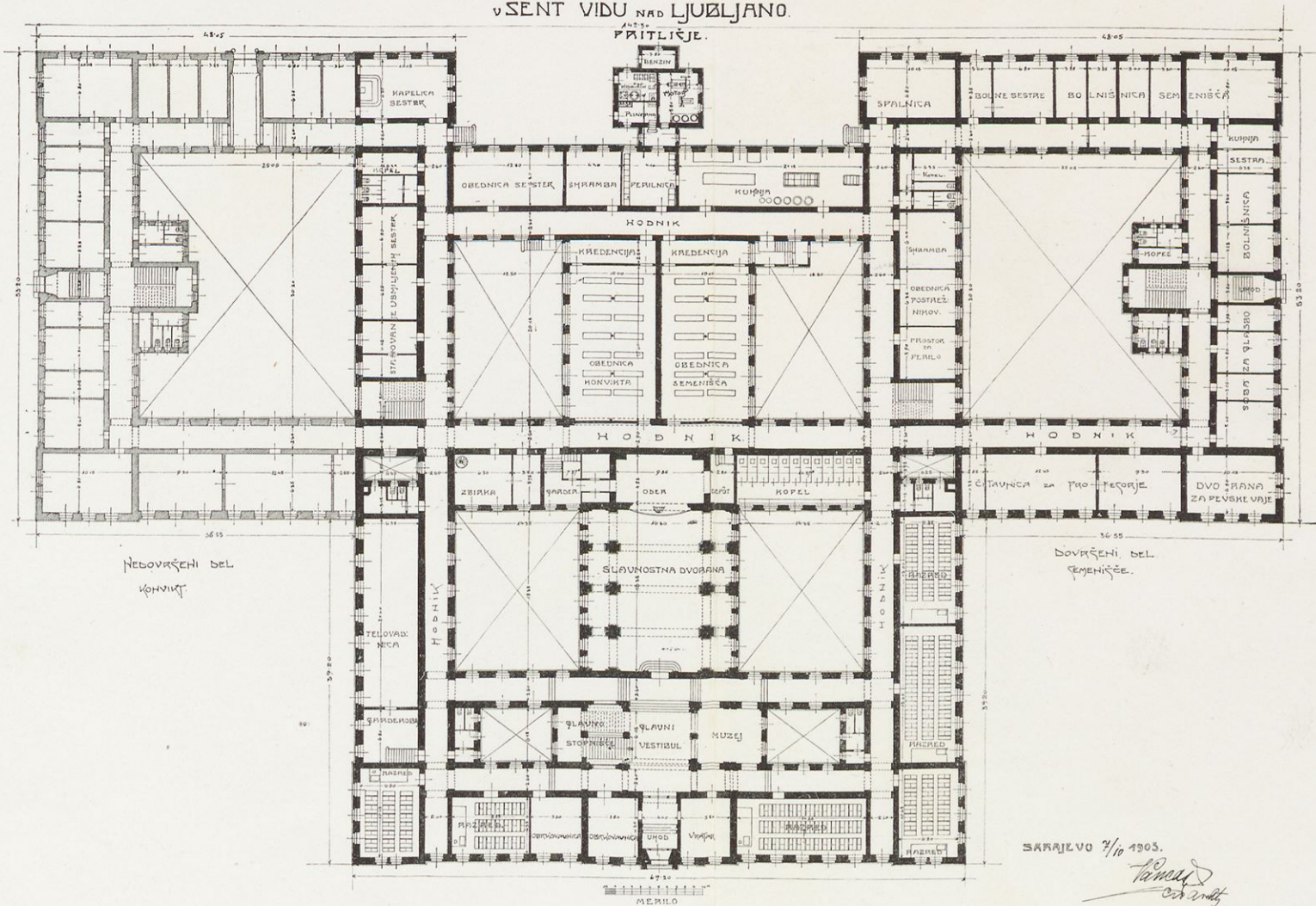
Ko s tem prepuščam zavod javni uporabi, delo naših petletnih skrbi in trudov, prosim, da bi nam bili vsem udeležencem blagi sodniki, ker ste lahko prepričani, da smo vsi najboljši namen imeli, a samo to zmogli, kolikor slabe človeške moči premorejo.

KNEZOŠKOVIJSKI ZAVODI sv. STANISLAVA

v ŠENT VIDU NAD LJUBLJANO.

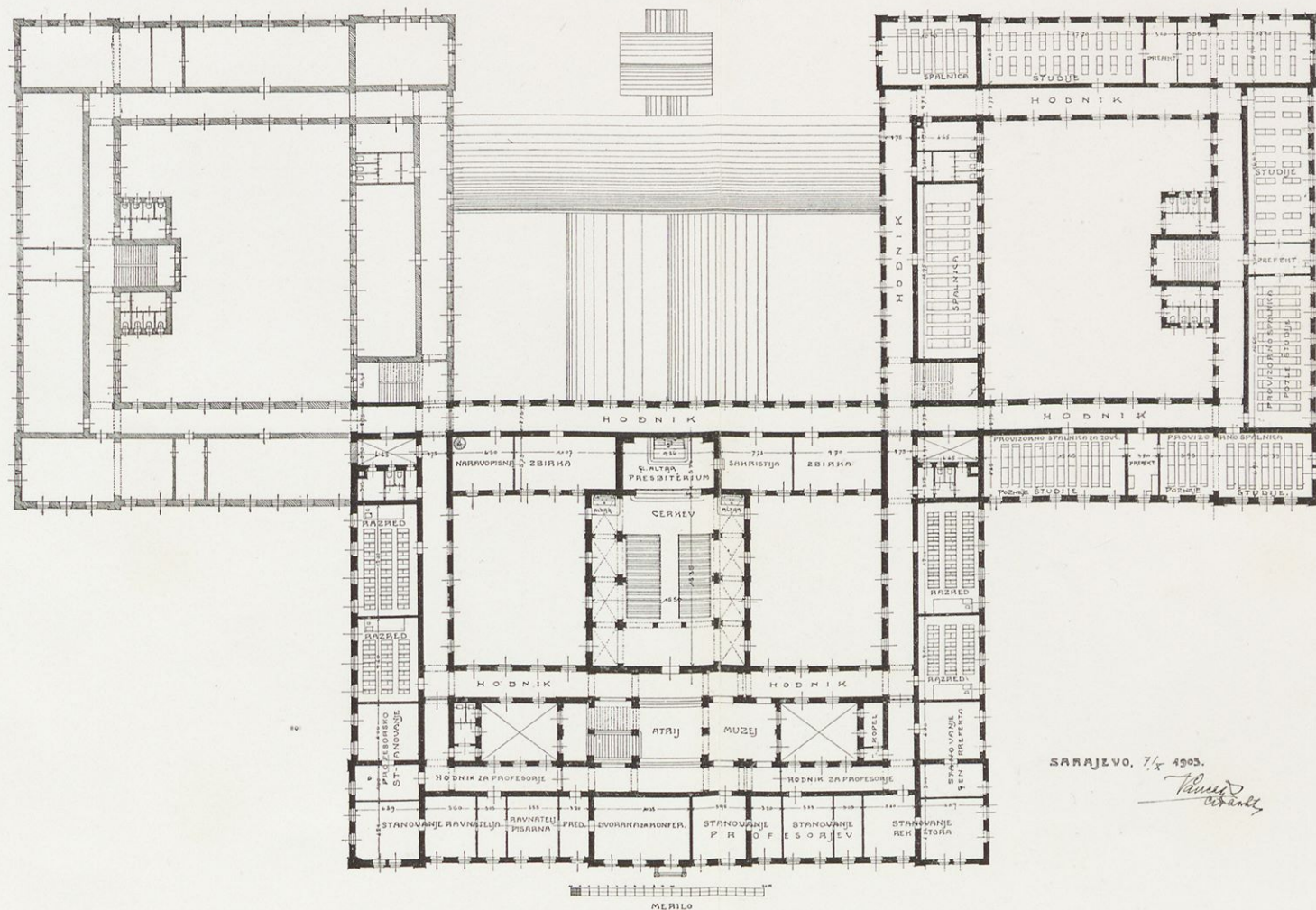
PRILIKE.

SARAJEVO 7/10 1903.

Handwritten signature and date:
Handwritten signature
 1903

KNEZOŠKOFIJSKI ZAVODI sv. STANISLAVA
v SENT VIDU NAD LJUBLJANO
I. NADSTROPJE

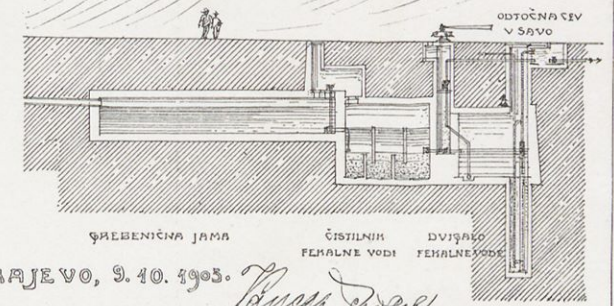
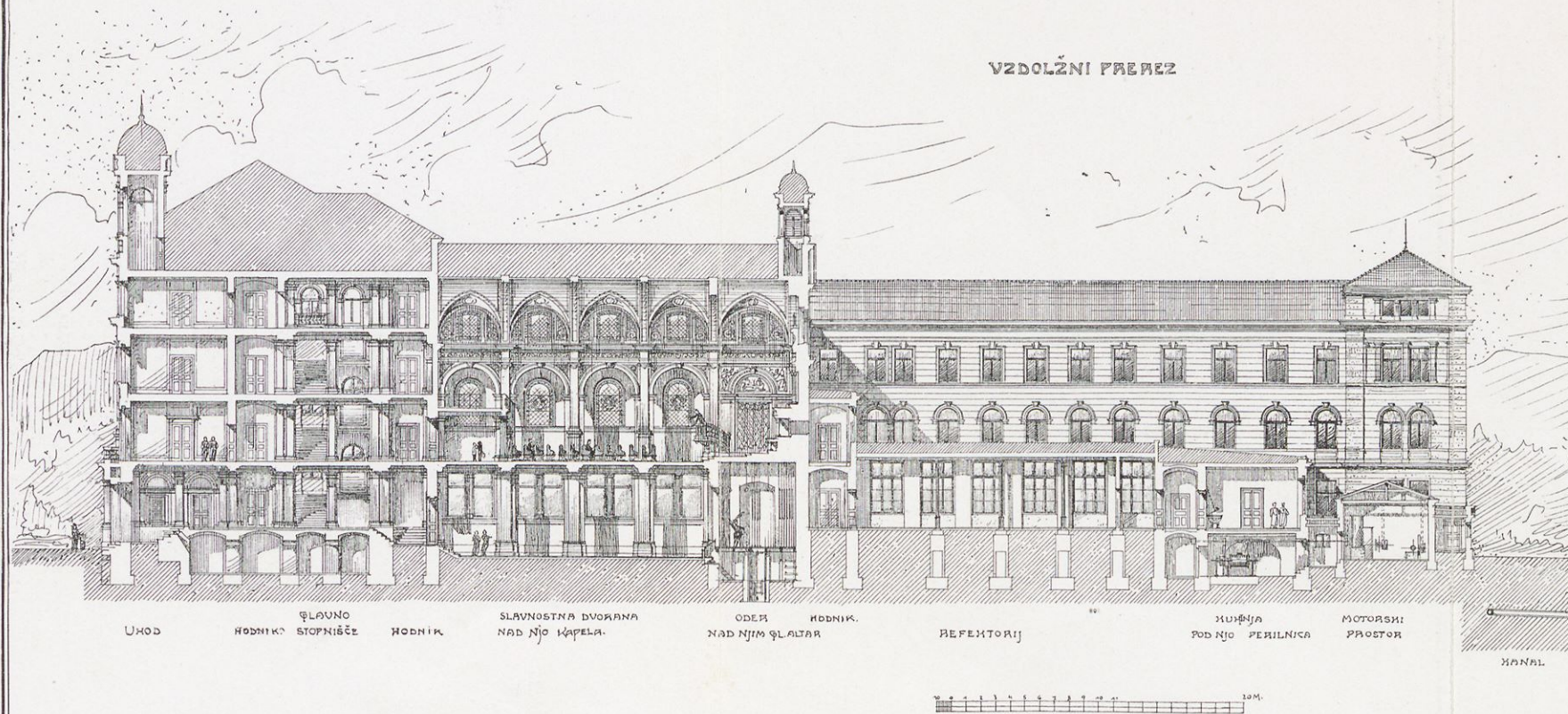

SARAJEVO, 7/1 1903.

Stanković

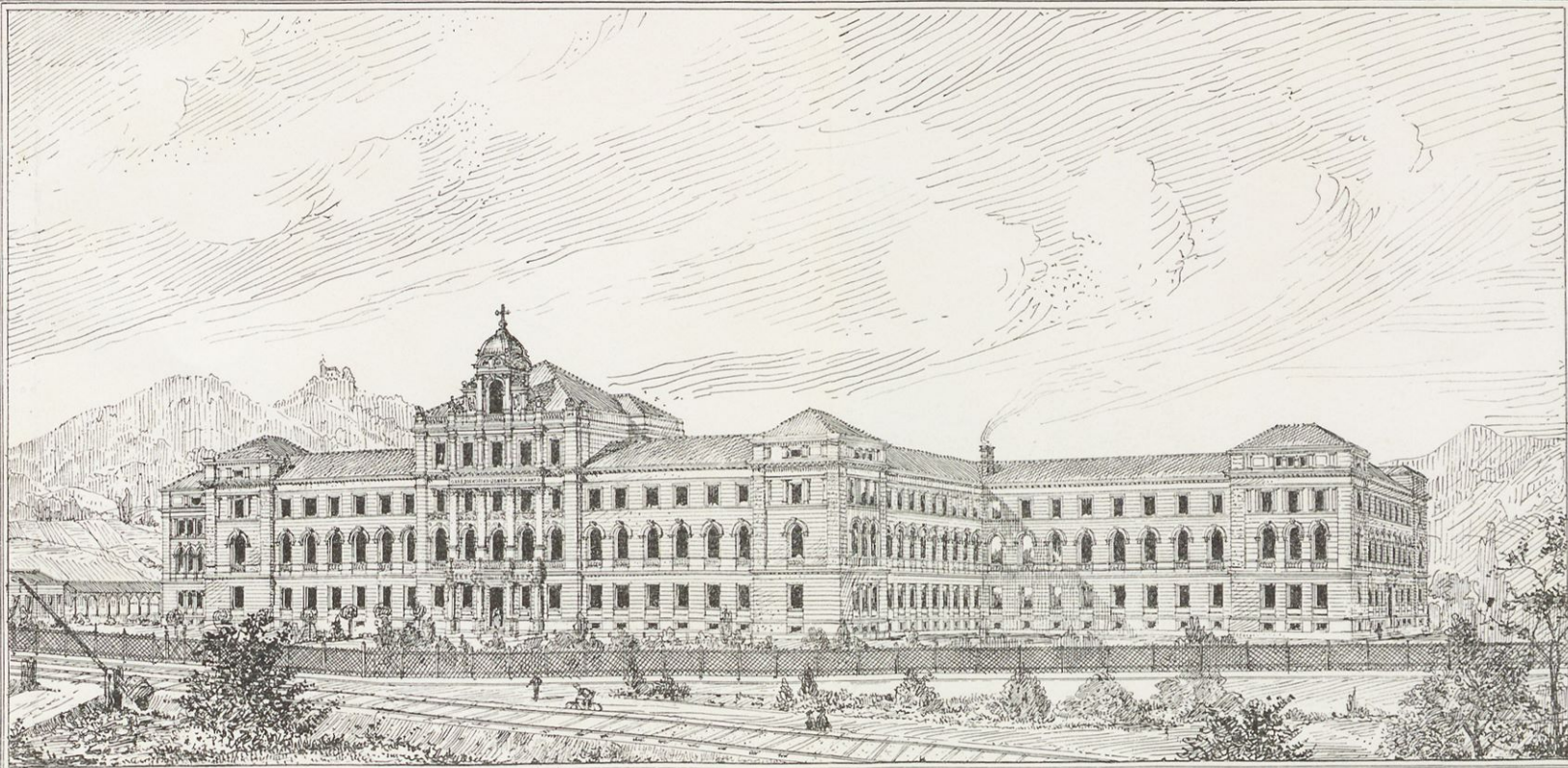
KNEZOŠKOFJSKI ZAVODI sv. STANISLAVA
 v ŠENT VIDU nad LJUBLJANO

VZDOLŽNI PRESEK

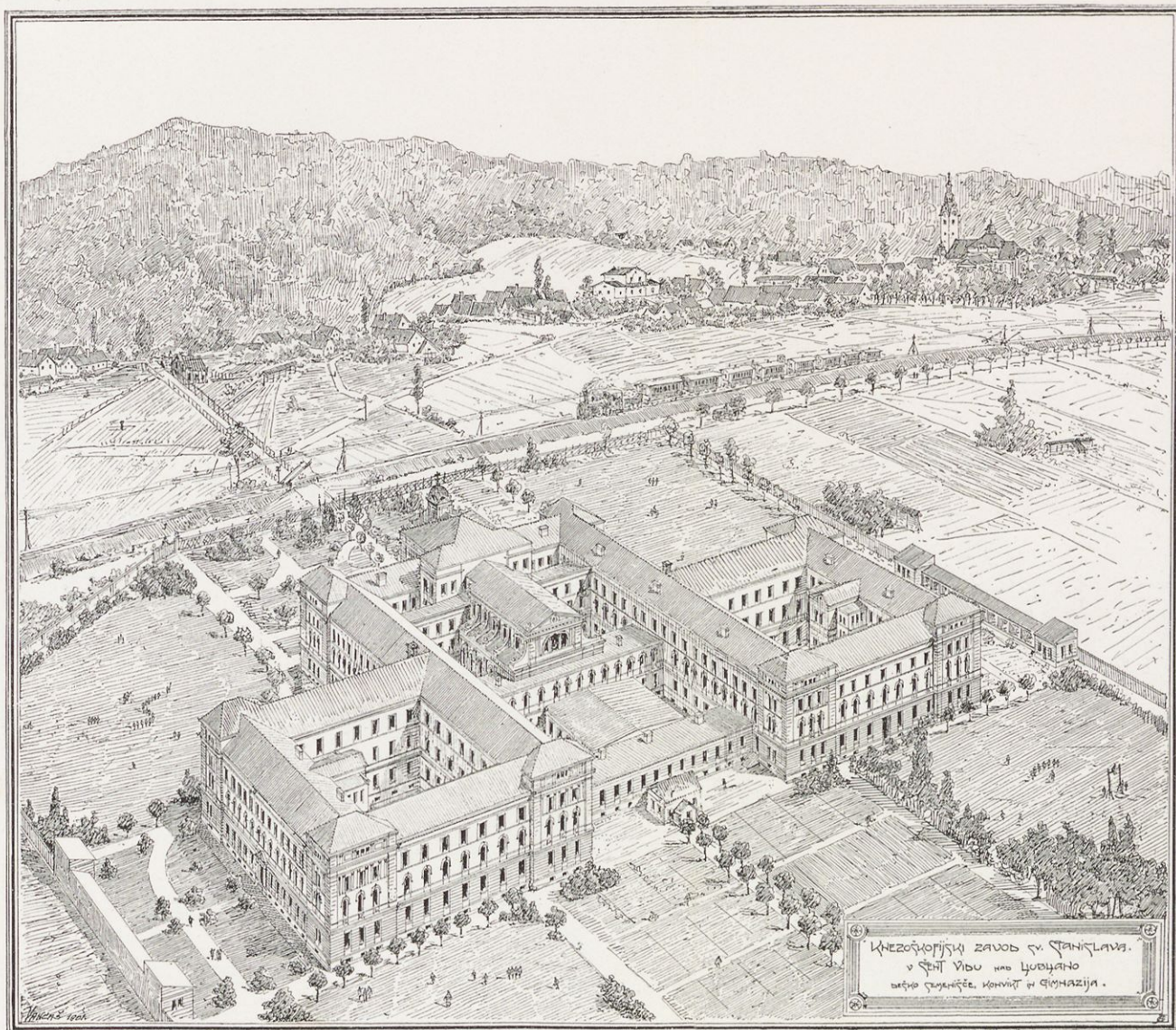
SARAJEVO, 9. 10. 1903.

Božidar Jovanović

○ PERSPEKTIVNI POGLLED KNEZOŠKOPIJSKIH ZAVODOV V ŠENTVIDU NAD LJUBLJANO ○

Vincez

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509392

Katoliška Tiskarna v Ljubljani.